

जीवविचार प्रकरण मूल

तथा

गलावबोध सहित.

आ पुस्तक

प्रथम जैनमार्गमा प्रवेश करणारा सुख

मज्जनाने लक्ष्यप्राप्ती

नृदा नृदा, जीवोनी जीविया समजावमा माटे

मणवाने अर्थ धनोज उपयोगी होरावी

भीमनापुरीमध्ये

श्रावक भीमसिंह माणके

श्रीनिर्णयसागर मुद्रायत्रमा मुद्रित ठगज्यु

सन १९४२ साल १८९१

॥ ॐ श्रीगोतमाय नमः ॥

॥ अथ श्री जीवविचार प्रकरण प्रारम्भः ॥

प्रथमं प्रथमं श्रीशान्तिसूरि, आद्यमां मंगलाचरण
करतां प्रयोजनादिकुर्वन् स्तुवनं कुरुते -

॥ आर्यावर्ते ॥

स्तुवणं पश्यन् वीरं, नमिष्यन् नमामि
अबुद्धं बोद्धुं ॥ जीवः सख्यं किञ्चि
वि, जह नृणाम् पुष्यसूरीहि ॥ १ ॥

अर्थ - (स्तुवण के०) त्रयं स्तुवनं, एतत्ते चतुर्द
श रज्ज्वात्मकं जे लोक, तेनेविषे (पश्य के०) प्रदी
प नमान अने सकल पापने दूर करनारा एवा (वी
र के०) श्रीमहावीर स्वामीने, (नमिष्य के०) नम
स्कार करीने, (जह के०) जेम, (पुष्यसूरीहि के०)
सुगम्मे स्वाम्यादिक पूर्वसूरिउएं, (नृणाम् के०) पोता
ना आगममां प्रगट कस्यु ठे, तेम हु पण, (अबुद्धबोद्ध
उ के०) तत्त विचारनेविषे अज्ञानी जीवने बोध थ
वाने अर्थ, (किञ्चि के०) लेशमात्र, (जीवसख्य
के०) जीवन्तु स्वरूप, (नमामि के०) कह्यु ठु ॥ १ ॥

હવે જીવના જેઠ કહી વતાવે છે -

જીવા મુક્તા સંસારા, રિણો ઍ તસ થાવ
રા ઍ સંસારી ॥ પુટવિ જલ જલણ
વાઝ, વણસ્સઈ થાવરા નેઝા ॥ ૬ ॥

અર્થ - (જીવા કે) જીવ તે એક મુક્તિના તથા
વીજા સસારી, એ વે પ્રકારના છે, તેઝમાંના (મુક્તા
કે) જેઝં સકલ કર્મરૂપ પટલોનો ક્ષય કરીને મુ
ક્તી પઢને પામ્યા છે તેઝં સિદ્ધ જીવો કહેવાય છે,
(ઍ કે) તથા (સસારિણો કે) જેમાં સમૃત્તિ
ને પમાય છે તે સસાર કહેવાય છે, એવા સસારની
નરકાદિ ચાર ગતિઝંમા જેઝં ભ્રમણ કરે છે, તેઝં સ
સારી જીવો કહેવાય છે, તે (સસારી કે) સસા
રી જીવના એક (તસ કે) તસ (ઍ કે) વલી
વીજા (થાવરા કે) સ્થાવર, એ વે પ્રકાર છે, તેઝમાં
ના સ્થાવર જીવોના પાંચ પ્રકાર છે, તે થા પ્રમાણે -
એક (પુટવિ કે) પૃથ્વીકાય, વીજા (જલ કે)
પાણી તે અપ્કાય, ત્રીજા (જલણ કે) જ્વલન તે
અગ્નિકાય, ચોથા (વાઝ કે) વાયુકાય પાંચમ
(વણસ્સઈ કે) વનસ્પતિકાય, એવી રીતે એ (ઍ)

वरा के०) स्थावर जीवो (नेत्रा के०) जाणवा ॥ १ ॥

हवे ए स्थावर जीवोना जेदमां अनुक्रमे प्रात
यएला पृथ्वीकाय जीवोना जेद कहे ठे -

फलिह मणि रयण विहुम, हिगुल ह
रियाल मणसिल रसिदा ॥ कणगाड
धाज सेढी, वन्नि अ अरणेष्टय पलेवा
॥ ३ ॥ अप्रय तूरी ऊसं, मढी पा
हाण जाइउणोगा ॥ मोवीरजण लृ
णाड पुढविजेआइ इच्चाई ॥ ४ ॥

अर्थ - (फलिह के०) स्फटिक प्रसिद्ध ठे, (म
(ए के०) मणि ते चंद्र कातादिक अथवा जे समुद्रमां
उत्पन्न थाय ठे ते, तथा (रयण के०) रत्न ते वज्र
कर्कतनादिक अथवा जे खाणमा उत्पन्न थाय ठे ते
(विहुम के०) परवाला अथवा विडुम, (हिगुल के०)
हिगलो, (हरियाल के०) हडताल, (मणसिल के०)
मणसीज, (रसिदा के०) पारो अथवा रसेड, (कण
गाड गाज के०) कनकादि धातु सात ठे - सोनु, रूपु,
धावुं, कथीर, जसत, शीसुं, तथा लोहोदुं, ए अग्निसयो

गना अजावे पृथ्वीकाय ठे अने अग्निसंयोगं तेजका
 य ठे (सेढी के०) खडी माटी अथवा चाक कहे
 वाय ठे ते, (वन्नि के०) हरमजी अथवा लाल रंग
 नी माटी थाय ठे ते, (अरणेद्वय के०) पापाणना
 कटकानी माथे मजेली बोली माटी थाय ठे ते तथा
 (पलेवा के०) ए एक जातिनो पापाण ठे ॥ ३ ॥
 (अघ्नय के०) पांच वर्णनो अनरख, ते सोनी
 लोकोने सोनु तपाववाना उपयोगमा आवे ठे अ
 थवा वैद्य लोको एनी नरुम वगेरे करीने औपधिमा
 वापरवाने कामे लगाडे ठे, (तूरी के०) एक जा
 तनी माटी ठे, ते कापडने पास देवाना काममा
 आवे ठे, (कसं के०) ए पण एक जातिनी माटीज
 ठे, पण द्वार नुमिमा उत्पन्न थगथी द्वार अथवा
 खारो ए नामें उलखाय ठे, एवी रीते (मट्टी के०)
 माटी, अने (पाहाण के०) पापाण, ए वे पदार्थो
 नी काली, नीली, राती, पीजी अने बोली एवी (जा
 इउणेंगा के०) अनेक जातियो ठे ते वधी लेत्री
 तथा (सोवीरजण के०) ए सुरमो एवे नामें उजखा
 य ठे ते आंगवमा अजाय ठे (जूणाऽ के०) स्या
 साजी, मिडलवण, काचजण, तथा समुद्रजवण

(ઇચ્છાઈ કે૦) ઇત્યાદિ, (પુઢવિજ્ઞેત્યાઈ કે૦) ઇથિ
વી કાયસસારી જીવોના જેઢ કહેવાય ઢે ॥ ૪ ॥

હે વાદર અપ્કાય જીવોનુ વર્ણન કરે ઢે -

જોમતરિસ્ક મુદગ, ઝંસા હિમ કરગ
હરિતણૂ મહિચ્છા ॥ હુતિ ઘણોઢહિ
માઈ, જેઆણેગા ય આઝસ્સ ॥ ૫ ॥

અર્થ - (જોમ કે૦) કૃપાઢિનુ ઇથવીમા રહેતું
તયા શિરોપાનીઝ, એ વધુ જૂમિજઝ કહેવાય ઢે, (અ
તરિસ્કમુદગ કે૦) સરોઝરાઢિકનેવિપે જે મેવનુ પા
ણી જરાય ઢે, તે અતરિસ્ક ઝઢક કહેવાય ઢે (ઝંસા
(કે૦) ઝંસનુ પાણી, એ તુપાર અથગા ઝાકલ પળ
કહેવાય ઢે, (હિમ કે૦) હિમ પઢ્યાથી જે વઢાઈ
જાય ઢે તે પાણી, (કરગ કે૦) વર્ષાક્રનુમાં મેઝ પ
ઢતાવાયુના યોગે પાણી વઢાઈ કઢિણ અઈને ઢોઝા
પાપાણના કટકા જેઝા ઇથિઝી ઝપર પઢે ઢે, તે કરા
અથગા કરક કહેવાય ઢે (હરિતણૂ કે૦) ઝગેઝા
ઢામ પ્રમુઝ વનસ્પતિના મોર અથગા માઝ પ્રમુઝના
પાઢઢાને ઢેઢે જે પાણીના વિઢુ થાય ઢે તે હરિતનુ
કહેવાય ઢે, (મહિચ્છા કે૦) આકાશનેવિપે કોઈ

સમયે વાદલા થઈ આવે છે તેના યોગે અતિસૂક્ષ્મ ઝી
ણા ઝીણી પાણીની વ્રદો પહે છે, તે મહિકા અથવા
ધૂમરીનું પાણી કહેવાય છે, એવી રીતે (આઝસ્ત
કે૦) અપ્કાયના (ઘણોદહિમાઈ કે૦) જેને આધા
ને પૃથિવી રહી છે તે ઘનોદધિઆદિ દેડને વીજા પણ
(જેઆણેગા કે૦) અનેક જેદો (દુતિ કે૦) થાય
છે, એ અપ્કાય જીવોના જેદ કહ્યા ॥ ૫ ॥

હવે તેઝકાય જીવોના જેદ કહે છે -

ડગાલ જાલ મુમ્મુર, ઝકાસણિ કણ
ગ વિઝુમાઈઆ ॥ અગણિ જિઆણં
જેઆ, નાયવા નિજણયુદીએ ॥ ૬ ॥

અર્થ - (ડગાલ કે૦) જ્વાલા વિનાનો અગ્નિ, કા
ષ્ટ ૨ મુખ વસ્તુનું સત્તર જ્યારે વલી જાય છે, ત્યારે અ
ગ્નિની જ્વાલાનો નાશ થઈ જાય છે, અને રક્ત રત્નની
પરેં ચલકિત કકડા થઈ રહે છે, તે અગાર કહેવાય
છે, (જાલ કે૦) જ્વાલાનો અગ્નિ (મુમ્મુર કે૦)
અગ્નિની જ્વાલામાથી જે સૂક્ષ્મ કણ નિકલે તે ત્રાસ
દિ અથવા ત્રાસડા કહેવાય છે, (ઝકા કે૦) કો
ક કાલનેવિષે અકાશમાથી અગ્નિની સૃષ્ટિ થાય છે,

અથવા નદ્દત્રો પડે છે તે ઝડકાપાત કહેવાય છે,
 (અસણી કે०) વજનો માર મારતા તેમાથી અગ્નિ
 પડે છે તે અશનિ કહેવાય છે, (ફણગ કે०) કોઈક
 કાલનેરિપે આકાશમા અગ્નિના તણસા ઝડતા દેખા
 ય છે તે કનકુ ણટલે કણીયાનો અગ્નિ કહેવાય છે
 (વિઙ્ગુમાર્ગ્યા કે०) વિજળી આદિરુ તે વર્ષાક્રતુ પ્ર
 મુખ કોઈ પણ ક્રતુમા જ્યારે માવતુ થાય છે, ત્યારે
 કોઈ વગતે આકાશથી વિજળી પૃથિવી ઉપર પડે છે,
 તે વિદ્યુત્પાત કહેવાય છે, इत्यादिक (અગ્નિજિજ્ઞા
 ન કે०) અગ્નિકાયસસારી જીવોના (જેથા કે०)
 જેવો તે (નિકળબુદ્ધી કે०) નિપુણ ણટલે સૂક્ષ્મ યુ
 દિષ્ટ કરી (નાયવા કે०) જાણવા યોગ્ય છે ॥ ૬ ॥

દ્રવે વાયુકાય જીવોના જેવ કહે છે -

ઉપ્લામગ ઉક્કલિઆ, મંરુલિ મુહુ સુ
 ૬ ગુજવાયા ય ॥ ઘણતણુ વાયાર્દ
 યા, જેયા સ્વલુ વાજકાયસ્સ ॥ ૭ ॥

અર્થ --(ઉપ્લામગ કે०) ઉચો આકાશનેરિપે જે વા
 યુ તૃણાદિકના ઠેકાને પ્રમાણે છે, તે ઉપ્લામગ વાયરો
 કહેવાય છે, (ઉક્કલિઆ કે०) જે વાયુ, નીચો પડતો

હોય તે ઝટકલિઠ વાયુ કહેવાય છે (મમ્મલિ કે૦) એ વિંટોલિઠ અથવા મમ્મલિઠ વાયુ કહેવાય છે (મુહ કે૦) કોડકાલ મહોટો વાયરો થાય તે મહાવાયુ (સુહ કે૦) જે શને શને વાય તે શુદ્ધવાયુ (ગુજવયાય કે૦) જે ગુજારવ કરે, તે ગુજવાયુ કહેવાય છે, (ઘણત ણુ કે૦) જે વે વાયુને આધારે નરક દેવલોકાદિ રહેલા છે, તે એક ઘનવાયુ ધીજો તનવાયુ કહેવાય છે એવી રીતે એ (સ્વલુ કે૦) નિશ્ચયે કરી (વાયાઈ યા કે૦) વાતાદિક (વાચકાયસ્સ કે૦) વાયુકાય સસારી જીવોના (જેયા કે૦) જેઠો જાણના એ પ્રમાણે ઠ ગાથાયે કરી પૃથિવી, અપ્ર, તેજ તથા વાયુ કાયના જેદ કહ્યા ॥ ૭ ॥

હવે વનસ્પતિકાયના જેદ કહે છે -

સાહારણ પત્તેઆ, વણસડ જીવા હ
હા સુણ જણિઆ ॥ જેસિમણતાણ
તણુ, ણગા સાહારણા તેજુ ॥ ૮ ॥

અર્થ - (વણસડ જીવા કે૦) વનસ્પતિકાય જીવો તે એક (સાહારણ કે૦) સાધારણ અને નીજા (પત્તેઆ સુ૦) પ્રત્યેક એ (હા કે૦) વે પ્રકારના

१ (सुए के०) सिद्धांतोनेविषे (चणित्या के०) कहेजा ठे.
 तेउमा (जेसिमणताण के०) जे अनत जीवोनु (तणु
 एगा के०) एक शरीर होय (तेऊ के०) तेउ (साधार
 णा के०) साधारण वनस्पतिकाय जीयो जाणया ॥७॥

हवे ये गाथाए करी ए साधारण वनस्पतिकाय
 जीवोना जेद कहे ठे -

कटा अकुर किसलय, पणगा सेवाल
 नूमिफोडा अ ॥ अद्वय तिय गळर
 मो, उ वहुला थेग पद्धका ॥ ९ ॥
 कोमल फल च सव, गूढमिराड सिणा
 ड पत्ताइ ॥ थोदरि कुँआरि गुग्गुलि,
 गलो य पमुहाड विन्नरुद्ध ॥ १० ॥

अर्थ - (कटा के०) सरणादि सर्व जातना कटा
 (अकुर के०) गह्वर नीकलेजा अंकुर (किसलय
 के०) सर्व जातिना कुपलना नवा टसा फूटे ते पात
 रा जाणया (पणगा सेवाल के०) पाच वर्णजा सेवाल
 जे पाणीनी ऊपर रंग रानी फुजिउ थाय ठे ते, (नूमि
 फोडा के०) वर्षाकालमा उत्रने आकारे पृथ्वीमांयो

नीरुलें ठे ते (अ के०) वली (अक्षयतिय के०)
 आर्क त्रिक एटले लीलु आद्, लीली हलदर, तथा
 लीजो कचूरो, (गङ्गार के०) गाजर, (मोड के०) मोथ
 (वलुलो के०) वथुजो नामे शाकविशेष, (येग के०)
 वामुरा, येगी, (पल्लर के०) ए नामनु शाकविशेष ठे
 एने लोको पालखु कहे ठे ॥ ए ॥ (च के०) वली
 (कोमल फल सव्व के०) सर्व कोमल फल एटले जेमा
 बीज थया न होय अने (गूढसिराई के०) जेनो कण
 शलो अथवा पोख ठानो होय, एटले जेना कण पाध
 रा देखाता न होय, तथा जेनी नमो अथवा सांव्यो रूप
 ए ठे खाती न होय त्या संधी ते अनंतकाय जाणवा ते
 (सिणाइपत्ताई के०) सणादिकना पातरां आदि गव्वें
 करी जारना पातरा पण लेया (थोहरि के०) थोहर
 नी सर्व जाति, एमा काटालो तथा खुरसाणी पण जा
 णवो (कुआरि के०) कुआरि थाय ठे ते लोकमा प्र
 सिद्ध ठे, एने घरमा उची टांगी होय तो पण रूकाती
 नथी किंतु एना नवा मोर नीरुलता जाय ठे (गुग्गु
 लि के०) गुग्गुल प्रसिद्ध ठे (गजोयपमुहा के०) गहू
 ची प्रमुख एने गहू पण कहे ठे, ए वल्लीने आकारे थार
 ठे, ए ज्वरादिक मटाडवानी औषधिविशेष ठे (आ

के०) ए आर्दे देइने बीजा पण सर्वे जे (विन्नरुहा)
 वेद्या थकां पण वाव्याथी फरीने उगे, ते सर्व सा
 मारण वनस्पति अथवा अनतकाय कहिये ॥ १० ॥

इच्छाइणो अणगे, ह्वति जेया अणत
 कायाण ॥ तेसि परिजाणणठ, ल
 खणमेय सुए जणिय ॥ ११ ॥

अर्थ - (इच्छाइणो के०) इत्यादिक (अणतरा
 याण के०) अनतकाय जीवोना पित्त, कचूर तथा गि
 रि कर्णिकादिक (अणगे के०) अनेक (जेया के०)
 जेगे (ह्वति के०) होय ठे, (तेसि के०) ते अन
 तकाय जीवोने (परिजाणणठ के०) सारी रीत जा
 णमाने अर्थ (एय के०) आ वक्ष्यमाण एटजे जे
 आगल केहेगे ते (लखण के०) लक्षणो (सुए
 के०) सूत्रोनेविषे (जणिय के०) कहा ठे ॥ ११ ॥
 हवे अनतकाय वनस्पतिजीवोना लक्षणरुहीयतावे ठे

गूढ सिर सधि पव, ममजग मही
 रुग च विन्नरुह ॥ साद्वारण सरी
 र, तविवरीअ च पत्तय ॥ १२ ॥

अर्थ —(सिर के०) कणसलां प्रमुख शिर, (संधि के०) साधाउ अथवा नसो, (पर्व के०) पर्व अथवा गांठो, ए त्रणे जे जाडनां (गूढ के०) गुप्त ठानां होय, एटले दीठामा न आवतां होय अने (समजगके०) नां ग्याथी जेना सरखा वे फामिया थई शकतां होय (अहिस्म के०) ततु रहित जेमा तातणा होय नही, (च के०) पुन एटले गली (विन्नरुह के०) जे ठेडीने फरी वावीए तो कगे, ए सर्व प्रकारना वृद्धोने (साधारण शरीर के०) साधारण वनस्पति कायना शरीर कहिये, अने एज अनतकाय पण कहेवाय ठे (तद्विवरीय के०) ते थकी विपरीत लक्षण वाली वनस्पतिने (पत्तेय के०) प्रत्येक वनस्पतिकाय कहियें ॥ ११ ॥

एग सरीरे एगो, जीवो जेसि तु ते
य पत्तेया ॥ फल फूल वल्लि कछा,
मूलग पत्ताणि वीयाणि ॥ १३ ॥

अर्थ— (एग सरीरे के०) एक शरीरने विषे (एगो जीवो के०) एक जीव (जेसि तु के०) जे वृद्धने विषे होय (पत्तेय के०) तेने प्रत्येक वनस्पति

काय कहिये ए प्रत्येक वनस्पतिकायना सात प्रकार ठे ते आ प्रमाणे —(फल के०) सर्वप्रकारना फल, (फूल के०) सर्वप्रकारना फूलो, (ठल्लि के०) कप रनी त्वचा अथवा ठाज, (कष्ठा के०) सर्वप्रकारनु काष्ठ अथवा लाकडु (मूलग के०) जुइ तलीयानु थड, (पत्ताणि के०) सर्व जातिना पांढडा (बीया णि के०) सर्व बीज, ए साते स्थानक प्रत्येक निन्न निन्न जीवरूप होवाथी एउने प्रत्येक वनस्पतिकाय कहिये एवी रीतें ए वाढर पृथिव्यादिक पाचे था वरना जेद विवरीने कहा ॥ १३ ॥

हवे पाच स्थावर सूक्ष्मनु वर्णन करे ठे —

पत्तेय तरु मुत्तं, पचवि पुढवाइणो स

यल लोए ॥ सुहमा हवति नियमा,

अत मुहुत्ताज अहिस्सा ॥ १४ ॥

अर्थ—(पत्तेयतरु मुत्त के०) ए पूर्वोक्त प्रत्येक व नस्पतिकाय मूकाने (पचवि पुढवाइणो के०) पाचे पृथि व्यादिक (सयल लोए के०) सकल चौद राजलोकनेवि पे (सुहमा के०) सूक्ष्म (हवति के०) होय ठे (नियमा के०) निश्चय करी एने पाच स्थावर कहिये ते (अंतम

હુતાઉ કે૦) અતરમુદૂર્તના આયુષ્યવાલા હોય છે અ
ને (અદિસ્તા કે૦) અદૃશ્ય હોય છે એટલે ચર્મદટ્ટિણં
દેવાય નહીં તેથીજ એ સૂક્ષ્મ કહેવાય છે ॥ ૧૪ ॥

એ પાંચ સ્થાવર સૂક્ષ્મ અને પાંચ વાદર મલીને દ
શ જેટલા થયા અને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય તે વાદરજ
હોય છે, પણ સૂક્ષ્મ હોય નહીં તેથી પ્રત્યેક વનસ્પ
તિકાયનો એક જુદોજ જેટલો હોવાથી સર્વ અગ્યાર જે
ટલા થાય છે તે અગ્યાર પર્યાંતા તથા અગ્યાર અપર્યા
ંતા મલીને વાવીશ જેટલા સ્થાવર સંસારી જીવના કહ્યા
છે અને ત્રીજા સંસારી ત્રસ કહેવાય છે, તેના મૂલ
ચાર જેટલા છે તે આ - વેડી, તેંડી, ચૌરિડી તથા પચેડી,
તેડંમાના પ્રથમ વેડી ત્રસ જીવના જેટલા કહે છે -

સસ્વ કવડુય ગંમુલ, જલોય ચંદણગ
અલસ લહગાર્ડ ॥ મેહરિ કિમિપૂઅ
રગા, વે દિદિય માર્ડ વાહાર્ડ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ - (સસ્વ કે૦) દક્ષિણાવર્ત પ્રમુખ મોટા ત
થા નાના શસ્વ હોય છે તે, (કવડુય કે૦) કપર્દક
અથવા કોડીંડ અને કોમા થાય છે તે, (ગમુલ કે૦)
ગંમોલા અને ગમુતા કહે છે, એ ઝડરમાં મહોટા ઠમિયા

उत्पन्न थाय ठे ते, जाणवा (जलोय के०) जलो ए शरी
रनी ऊपर फोडा वगेरे आब्या होय त्यारे तेनी ऊप
र मूक्याथी ते जग्यानु रक्त गोपण करी जिये ठे ते,
(चदणग के०) एने सिद्धातोमा अरु एग नामथी
प्रतिपादन कथु ठे, एने आरिया पण कहे ठे, ते साधु
स्थापनामां राखे ठे, (अलस के०) वर्षाकालमा वृ
ष्टि थाय ठे ते बखते पृथिवीमाथी सर्पना आकारे
लाल रंगवाला जे अति पातला जीवो उत्पन्न थाय
ठे, ते ज्या सुग्री वर्षाद थतो होय त्यां सुधी ज्या त्या
घणा फरता दीठामां आवे ठे, ज्यारे वर्षाद रही जाय
ठे, ने तडको पडे ठे त्यारे तेउमानो एक पण दीठामा
आवतो नथी एने जूनाग अथवा अलसिया पण क
हे ठे (लहगई के०) रोटली प्रमुख प्रकारेजु अन्न
वासी रही गयाथी केटलाएक काले तेमां जे जीव प
डे ठे, तेने लालिया कहे ठे (मेहरि के०) काष्ठमा
जे कीडा थाय ठे ते, (किमि के०) ए पण एकजात
ना कीडा होय ठे, ते उदरमा उत्पन्न थाय ठे, जेवा
के, गुटप्रदेशनेविषे हरसा थाय ठे, तथा गुवडा वगेरेना
दूतनेविषे जे कीडा थाय ठे तेने कृमि कहे ठे (पूत्र-
रगा के०) ए जीव पाणीमां उत्पन्न थाय ठे, ए जी

વોનો વર્ણ રાતો હોય છે અને મુખ કાલુ હોય છે. એને કઠ્ઠી નાપામાં પૂચ્છરા કહે છે અને (માંડવાદાઈ કે ૦) માતૃવાદાદિક એને ચુડેલ પણ કહે છે, મૂલ ગાથામાં આદિ શબ્દ છે તે આદિશબ્દથી મનુષ્યના થગમાં જે વા લા થાય છે તે પણ લેવા, ઇન્દ્રિય (વેદિય કે ૦) વેદિય જીવ જાણી લેવા, એ જન્મમાં તથા સ્થૂળમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે અનેક પ્રકારના છે એને સ્પર્શને દિય તથા રસને દિય એ વેદિયો હોય છે ॥ ૧૫ ॥

હવે વે ગાથાવડે તેડી જીવોના નેદ કહે છે -

ગોમિ મકળ જૂઝા, પિપીલિ ઉદેહિયા
ય મક્રોડા ॥ ઇન્દ્રિય ઘયમિહ્વીત, સાવય
ગોકીડ જાઈત ॥ ૧૬ ॥ ગદ્ગદ ચોરકીડા,
ગોમયકીડા ય ધન્નકીડા ય ॥ કુંથુ ગુવા
લિય ઇલિયા, તેંદિય ઇંદગોવાઈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ - (ગોમી કે ૦) કાનસ્વજરિઆ, એના પગ ઘણા હોય છે, ને એ કાનમાં પેશી જઈને માણસને ઘણી ડજા કરે છે, એમ કહેવાય છે (મકળ કે ૦) માણસના સ્વાના વિઠાનામાં અથવા સ્વાટલા પ્રમુખની નવારમાં જે જીવો ઉત્પન્ન થાય છે તેને માંકડ કહે છે,

(જૂથા કે०) ચૂકા, એ જીવો માણસના માથાના વાલ મા ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા માણસના કપડામાં ઉત્પન્ન થાય છે, એટલે એ માણસના શરીરના મેજમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે એને કઘી તથા ગુજરાતી જાપામાં લીલ કહે છે, તે સસ્કૃત જિહ્વ શબ્દનો અપભ્રંશ છે (પિપીજી કે०) એને પિપીજીકા, કહે છે, એની રાતી અને કાલી એવી ઘણી જાતિ હોય છે, તે લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. (ઉદેહિયા કે०) ઉદેહિકા, એને વાલ્મિક જીરપણ કહે છે એ જીવો વૃદ્ધમા, કાષ્ઠમા અથવા ગૃહમાં જ્યાં જ્યાં પ્રવેશ કરે છે ત્યા ત્યા પોતાનું શરીર રહેવા પૂરતું ઘર બનાવીને તેમાંથી તે વૃદ્ધાદિકને સ્વાતી સ્વાતી ચાલી જાય છે (ય કે०) ચલી (મક્રોડા કે०) મલ્કોટિકા, એ જીવ ઘણું કરીને બાવલના ઝાડના થડમા ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા ગોલ પ્રમુગ્ધ મિષ્ટ પદાર્થ જ્યાં હોય ત્યાં થાય છે (હિયા કે०) હલિકા એ જીવ ધાન્યાદિક મા ઉત્પન્ન થાય છે એને ફૂંજ પણ કહે છે (ધયમિછી કે०) એ જીવ ઘૃતમા ઉત્પન્ન થાય છે, એને ધીમેલ પણ કહે છે (સાવય કે०) સાવા એ જીવ મનુષ્યના શરીરના માથા શિવાય બીજા સર્વ અવયવમાના કેશોના થડમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમાં પણ વિશેષે કરી આંખો

ની પાંપણમાં થાય છે તે જે વસ્તુને મનુષ્યના શરીરમાં
 ઉત્પન્ન થાય છે તે વસ્તુને જિવિષ્કાલવિપે એવું અનુમા
 ન થાય છે કે કાંઈ પણ કષ્ટ પ્રાપ્ત થશે એને લોક
 સાવા કહે છે (ગોકીડજાર્ડકે) ગોકીટક જાતિ,
 એ જીવ ગર્ભપ્રમુખ પશુના શરીરના અવયવોમાં ઉત્પન્ન
 થાય છે, તે તેડની ત્વચામાં ચોટી રહેલા હોય છે એને
 કહી નાપામાં ચિચ્ચડી અથવા ગોગીડા પણ કહે છે
 ॥ ૧૬ ॥ (ગદ્ગદ્ય કે) એ જીવ ગઝશાલા પ્રમુખમાં
 ઉત્પન્ન થાય છે એડનો વર્ણ શ્વેત હોય છે, એડને શાસ્ત્રો
 માં ઊત્તિગા પણ કહે છે (ચોરકીડા કે) એ જીવ
 વિષ્ણુમાં ઉત્પન્ન થાય છે (ગોમયકીડા કે) એ જીવ
 ઠાણમાં ઉત્પન્ન થાય છે (ધન્નકીડા કે) એ જીવ
 ધાન્યમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તે લોકમાં ધનેરિયા એવે ના
 મે ડંડરાય છે (ય કે) વલી (કુથુ કે) એ જીવ
 સૂક્ષ્મ ઠતા પાંચ રંગના થાય છે, એને કુથુઆ પણ કહે
 છે (ગોવાલિય કે) ગોપાલિક, એ એક જાતિના એ
 વાજ જીવ થાય છે, તે અપ્રસિદ્ધ છે (શ્લિયા કે)
 શ્લિકા, એ જીવે સ્વાંમ અથવા ચોસામાં ઉત્પન્ન થાય
 છે (શ્દગોવાડ કે) શ્દગોપાદિ, એ જીવ વર્ષાઋતુમાં
 વર્ષા પડે ત્યારે ઉત્પન્ન થાય છે, એનો અત્યંત રક્તવર્ણ

હોય છે, એને લોકમાં મેહના મામા પણ કહે છે & ત્યાંથી (તેડિય કે) ત્રીંડિય જીવો વીજા પણ ઘણા છે તે સર્વ જાણી લેવા એ ત્રીંડિય જીવોને સ્પર્શનેડિય અને રસનેડિય તથા ગ્રાણેંડિય એ ત્રણ ઇંડિયો હોય છે એમ એ તેંડિય જીવોના નેદ કહ્યા ॥૧૭॥

હવે ચતુરિંડિય જીવોના નેદ કહે છે -

ચતુરિંડિયા ય વિષ્ણુ, ઢિકુણ નમરા ય
નમરિયા તિહા ॥ મઠિય મસા મસ
ગા, કસારી કવિલ મોલાર્ડ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ - (ચતુરિંડિયા કે) ચતુરિંડિય જીવો આ છે - (વિષ્ણુ કે) વિષ્ણુ એ જાતના જહેરી જીવો થાય છે, તેના પૂઠડામાં એક કાટો હોય છે, તેના મારથી માણસને વિષ પચે છે, તે વિષ્ણુ એવે નામે લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે (ઢિકુણ કે) એ જીવો કાશ્ક મઢિકાને મલતા હોય છે, તે ઘોડાના તવેલા પ્રમુખને તેકાણે ઉત્પન્ન થાય છે, તેને લોકમાં વગાઈ કહે છે (નમરા કે) એ જીવો કાલા વર્ણના હોય છે, અને તે ઘણું કરીને જ્યાં સુગન્ધિય પુષ્પોના વૃક્ષો હોય છે ત્યાં રહે છે, એ જીવોને પુષ્પોનો સુગંધ ઘણો પ્રિય હોય છે એ ત્રમર એવે નામે લોક

માં પ્રસિદ્ધ છે (જમરિયા કે૦) ખમરિકા, એ જીવો પીતાદિક ઘણા રંગવાલા હોય છે, તેમજ વિવિધ આકારવાલા હોય છે (તિડ્ડા કે૦) એ જીવો વર્ષાકાલના અવસાનમાં જે વસતે ધાન્યના વૃદ્ધ પાકી રહેલા હોય છે, તે વસતે આકાશમાર્ગે અગણિત સંખ્યા વધુ ઝડપતા કોઈ ધાન્યના ક્ષેત્ર વગેરે ઉપર આવીને પડે છે, તે જેટલી જગામાં આવી પડે છે, તેટલી જગાનાં જાડ પાન વગેરે સર્વ સ્વાઈને સફા કરી નાંખે છે, તે તીડ એ નામે લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે (મહિય કે૦) મહિયા, એ જીવો લોકમાં અતિ પ્રસિદ્ધ છે, એ માચી એવા નામે ડાહ્યાય છે, વપલકુળથી મધુમહિયા પાળા જાણી લેવી (મસા કે૦) માંસા એ જીવો સિંધુદેશમાં પ્રસિદ્ધ છે એ ઘણું કરીને વર્ષાકાલમાં ચીકડની જમીનમાં ઉત્પન્ન થાય છે (મસગા કે૦) મસક, એ જીવો લોકમાં મહાર એવા નામે ડાહ્યાય છે, એ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, (કસારી કે૦) એ જીવો ઘણું કરીને ડાહ્યા ઘર પ્રમુખમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તે લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, (કવિલમોલ કે૦) તેમાં કવિલ એટલે કોલિ આવડા અને મોલિકા એટલે ત્રીલોડી તેને લોકમાં સ્વડમાંકડી કહે છે, એ વધુ પ્રસિદ્ધ નથી, (આઈ કે૦)

आदि शब्द थकी पतंग तथा ढिढण प्रमुख बीजा जे चउरिंडिय जीवो होय ते सर्व जाणी लेवा, ए जीव ने स्पर्शनेंडिय, रसनेंडिय, घ्राणेंडिय, तथा नेत्रेंडिय ए चार इंडियो होय ठे ॥ १७ ॥

हवे पंचेंडिय जीवोना जेद कहे ठे -

पचिदिया य चउहा, नारय तिरि
या मणुस्स देवा य ॥ नेरइया सत्त
विहा, नायवा पुढविजेएण ॥ १८ ॥

अर्थ - (पचिदिया के०) जेने स्पर्शनेंडिय, रसने
इय, घ्राणेइय, चउरिइय, तथा श्रोत्रेइय ए पाच इ
इयो होय ते पंचेइय जीव कहेवाय ठे, इहा "च"
समुच्चयार्थमा ठे ते जीव (चउहा के०) चार प्रकारना
ठे एक (नारय के०) नारकी, बीजा (तिरिया के०)
तिर्यच, बीजा (मणुस्स के०) मनुष्य, चौथा (देवा
के०) देवता, तेउमा प्रथम (नेरइया के०) नारकी
जीव ते (पुढविजेएण के०) रत्नप्रजादि पृथ्वीना जेदें
करी (सत्तविहा के०) सात प्रकारना (नायवा के०)
जाणी लेवा ते सात पृथ्वीउना नाम कहे ठे - रत्नप्र
जा, शर्कराप्रजा, बालुकाप्रजा, पकप्रजा, धूमप्रजा, त

મ પ્રજા, તથા તમસ્તમપ્રજા, એ સાત 'ઠેકાણે' ઉત્પન્ન થયેલા જીવોને નારકી કહિયે તથા વીજાં નામ કહે છે ઘમા, વશા, સેલા, ઇંજણ, રિછા, મધા, તથા માય વતી, એ નામ પણ છે એ સાત પ્રકારને પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તાના જેવે ગણતાં ચૌદ જેઠ નારકી જીવોના થાય છે હવે પચેંડિય તિર્યચના જેઠ કહે છે—

જલચર થલચર સ્વચરા, તિવિહા પંચે
દિયા તિરિક્કા ય ॥ સુસુમાર મઠ ક
ઠવ, ગાહા મગરાડ જલચારી ॥ ૬૦ ॥

અર્થ —(તિરિક્કા પચેંદિયા તિવિહા કે०) તિર્ય પચેંદિય ત્રણ પ્રકારના છે, તે આ —એક (જલચર કે०) જલચર એટલે જે જીવો પાણીમાં ઉત્પન્ન થાય, પાણીમાં રહે, તથા પાણીમાજ નાશ પામે, તે જલચર જીવ જાણવા વીજા (થલચર કે०) થલચર એટલે જે જીવોની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા નાશનો સત્ત્વ જલચરોની પછે પૃથ્વી ઉપર હોય તે, તથા ત્રીજા (સ્વચરા કે०) સ્વચર એટલે જે જીવોની ચાલવાની સ્થિતિ આકાશને વિષે હોય તે જાણવા, તેઠ્ઠામાં પ્રથમ જલચર જીવના મુખ્ય પાંચ જેઠ છે તે આ

પ્રમાણે - એક (સુસુમાર કે૦) પામના જીવા મત્સ્ય
 હોય છે, તે ઘણું કરી મીઠા પાણીના તલાવ પ્રમુખ
 માં ઢીઠામાં આવે છે, વીજા (મઘ કે૦) નાનાપ્રકારના
 જે વીજાં માઠજાં ઢીઠામાં આવે છે તે, એ જાતિ
 ના જીવો ઘણું કરી સ્વારા સમુદ્રમાં વિશેષ ઢીઠામાં
 આવે છે, ત્રીજા (કઘવ કે૦) કઘવ એ જીવો ઘણું
 કરી મીઠા પાણીના તલાવ અથવા સ્વોદેલા કૂવાના
 પાણીમાં ઢીઠામાં આવે છે, એની ત્વચા ઘણી કઠિણ
 હોય છે અને તેમાંથી ઢાલ, એવા નામનો હથીયાર વેહ
 રક્ષાણર્થે લોક કરે છે, એ જીવને લોકમાં કાચવાના
 નામે ડંડરે છે, ચોથો (ગાહા કે૦) એ જીવો સમુદ્ર
 માં તેમજ મીઠા પાણીના તલાવ પ્રમુખમાં પણ થાય
 છે એ જીવ તંતુ આકારે હોય છે, ને અતિ વલવાન હો
 ય છે, પાણીમાં એનું એટલું જોર હોય છે કે, તે હાથીને
 પણ ઘસઢી જાય છે, એને લોકમાં કૂડ એવે નામે ડંડરે
 છે, (મગર કે૦) મગર એ જીવ સમુદ્રમાં હોય છે, એનું શ
 રીર અતિ વિશાળ હોય છે, એ લોકમાં મગરમત્સ્ય એવે
 નામે ડંડરે છે, એ (આફ કે૦) આદિશબ્દે કરી વી
 જા પણ (જનચારી કે૦) જલચર જીવ ઘણા પ્રકારના
 છે એ જલચર પંચેડી તિર્યંચ જીવના જેવું કહ્યા ॥ ૨૦ ॥

હવે સ્થલચર જીવોના જોડ કહે છે -

ચતુષ્પદ ચરપરિસપ્પા, છુજપરિસપ્પા ય
થલયરા તિવિહા ॥ ગો સપ્પ નચલ
પમુહા, વોધવા તે સમાસેણ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ - (થલયરા તિવિહા કે) સ્થલચર જીવો
ત્રણ પ્રકારના છે, તે આ - એક (ચતુષ્પદ કે) ચતુ
ષ્પદ એટલે ચાર પગવાળા સર્વ પ્રકારના પશુ ઝાણી
લેવા, બીજા (ચરપરિસપ્પા કે) ચરપરિસર્પ એ જીવો
ચઢરથી ચાલે છે એની નામ પ્રમુખ ઘણી જાતિ હોય
છે, એમાં કેટલાએક જીવો વિપરહિત હોય છે, અને કેટ
લા એક વિપરહિત હોય છે, તે લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે,
(ય કે) વલી ત્રીજા (છુજપરિસપ્પા કે) છુજપરિ
સર્પ એ જીવો છુજાવડે ચાલે છે તે નોંજિયા પ્રમુખ
જાણી લેવા એ કપર કહ્યા જે ત્રણ પ્રકારના સ્થલ
ચર જીવો તેણે અનુક્રમે (ગો કે) ગાય પ્રમુખ તે ચતુ
ષ્પદ, (સપ્પ કે) સર્પ પ્રમુખ તે ચર પરિસર્પ તથા
(નચલપમુહા કે) નોંજિયા પ્રમુખ તે છુજપરિસર્પ, એ
(સમાસેણ કે) સદેખમાત્રે કરી (વોધવા કે)
જાણી લેવા. એ સ્થલચર જીવોના જોડ કહ્યા ॥ ૨૧ ॥

हवे खेचर जीवोना जेद कहे ठे -
 खयर रोमयपस्की, चम्मयपस्की
 य पायडा चेव ॥ नरलोगाउ बाहि,
 समुग्गपस्की वियय पस्की ॥ २२ ॥

अर्थ -(खयर के०) खेचर जीवो ते आकाश
 नेविपे विचरनारा जे पद्दीउ ते चे प्रकारना ठे - एक
 (रोमयपस्की के०) रोमज पद्दीउ, एटले जेउना पद्दी
 रोमसंगुक्त होय ठे, जेवा के छुक, हस तथा सारसा
 विक पद्दीउ तेमज पारेवा, कागडा, चफला, पोपट प्र
 मुख एनी पाख मोवालानी होय ठे, ते (य के०) बीजा
 (चम्मयपस्की के०) चर्मजपद्दीनो (पायडा के०) प्र
 गट अर्थ ठे एटले जेउनी पाखो चामडाना जेवी होय
 ठे तेने चर्मपस्की कहिये जेवा के, चामाचीडिया अ
 थवा चर्मचीटिका, तथा बडवागुल अथवा बटगुली प्र
 मुख ए (चेव के०) निश्चे लोरुमा प्रसिद्ध ठे अने (न
 रलोगाउ बाहि के०) मनुष्य लोकनी बाहेर (समुग्ग
 पस्की के०) समुज पद्दीउ, तथा (विययपस्की के०)
 वितत पद्दीउ होय ठे. ते मनुष्य लोरुनु प्रमाण शास्त्रो
 मां आवी रीतें कह्यु ठे -जबुद्धीप, धातकीखर, तथा

પુષ્કર વર દ્વીપના અર્ધ જાગ સુગ્રી મનુષ્યોની વસ્તી છે
 એટલે એ અઢી દ્વીપોમાં મનુષ્યો છે તે અઢી દ્વીપોમાં
 ના પ્રથમ જનુદ્વીપને ચોફેર સ્વામી પેઠે લવણ સ
 ૬ વીંટી રહ્યો છે, તથા વીંટી ધાતકી સ્વંમને, કાલ
 વધી વીંટી રહ્યો છે અને અઢીદ્વીપની ચોફેર સ્વર્ણમ
 માનુષ્યોત્તર પર્વત કિલ્લાની પેઠે વેષ્ટિત થઈ રહેલો છે
 એ નર લોકક્ષેત્રનું પ્રમાણ એકદર પિસ્તાલીશ લાખ ચ
 જનનું કહ્યું છે. હજાજ મનુષ્યોનાં જન્મ તથા મરણન
 સજવ હોવાથી એ મનુષ્ય લોક કહેવાય છે, તેથી વ
 હેર કપર કહેલા છે જાતિના પક્ષીય હોય છે, તેમ
 સમુજવત્ પક્ષીયોની પાંચ વેસતી વચ્ચે સંકોચને પ
 મે છે, અને વિતતપક્ષીયોની પાંચ સદા સર્વદા વિસ્ત
 રેલીજ હોય છે એ સર્વ સ્વેચર જીવો જાણવા ॥ ૨૨ ॥
 હવે કપર ત્રણ પ્રકારના જે તિર્યચ જીવો કહ્યા તે

એકેકના વલી બે બે જોડ વીંટી રીતે કહે છે -

સર્વે જલ થલ સ્થરા, સંમુચ્ચિમા ગગ્ન
 યા હ્રદા દ્રુતિ ॥ કમ્માકમ્મગ ચૂમિ,
 અંતરદીવા મણુસ્સા ય ॥ ૨૩ ॥

અર્થ - એ કપર કહેલા (સર્વે કેળ) સર્વ પ્રકારના

(જલ થલ સ્વયરા કે) જલચર, સ્થલચર, તથા સ્વેચ
 ર જીવો તે એક (સમુદ્ધિમા કે) સમૂર્ઠિમ અને વીજા
 (ગમ્પયા કે) ગર્જન એ (હ્રા કે) દ્વિધા એટલે વે પ્રકાર
 રના (દ્વિતિ કે) છે. એમ પ્રત્યેકના વચ્ચે પ્રકાર હોવા
 થી ૪ જેદ થયા તેમા જે જીવો માતા પિતાની અપે
 ક્ષા પ્રિના ઉત્પન્ન થાય તે સમૂર્ઠિમ કહેવાય છે અને
 જે જીવો ગર્જનમા ઉત્પન્ન થાય તે ગર્જન કહેવાય છે
 તિહાં એકેન્દ્રિય, દ્વિન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય તથા ચતુર્વિન્દ્રિય એ સર્વ
 જીવો સમૂર્ઠિમજ હોય છે એ તિર્યચના સર્વ મલી અ
 ડતાજીશ જેદ થાય છે તે આવી રીતે - પ્રથમ એકેન્દ્રિય
 જીવ વયા આવર કહેવાય છે તેના વાવીશ જેદ આગલ
 ચૌઠમી ગાયાના અર્થમા દર્શાવ્યા છે અને વીજા ત્રસ
 જીવના વેંડી, તેંડી, ચૌરિંડી અને પંચેંડી એ ચાર જેદ મૂલ
 છે તેમાં વેંડી, તેંડી, તથા ચૌરિંડી એ ત્રણ વિકલેંડીને
 પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા ગણતા ૪ જેદ થાય તે પૂર્વો
 ક વાવીશ સાથે મેલવતા અષ્ટાવીશ જેદ થયા

હવે પંચેંડી તિર્યચના વીશ જેદ છે તે દેશાહે છે
 જલચર, થલચર, સ્વેચર, ઊર પરિસર્પ અને સુજપરિ
 સર્પ, એ મૂલ પાંચ જેદ સમૂર્ઠિમના અને પાંચ ગર્જનના
 મલી દશ જેદ થાય તે દશ પર્યાપ્તા અને,

પુષ્કર વર દ્વીપના અર્ધ જાગ સુધી મનુષ્યોની વસ્તી છે, એટલે એ અઢી દ્વીપોમાં મનુષ્યો છે તે અઢી દ્વીપોમાંના પ્રથમ જવુદ્વીપને ચોફેર સ્વાઈની પેઠે લવણ સમુદ્ર વીંટી રહ્યો છે, તથા વીજા ધાતકી સ્વંમને, કાલો વધિ વીંટી રહ્યો છે અને અઢીદ્વીપની ચોફેર સ્વર્ણમય માનુષ્યોત્તર પર્વત કિદ્દાની પેઠે વેષ્ટિત થઈ રહેલો છે. એ નર લોકક્ષેત્રનું પ્રમાણ એકદર પિસ્તાલીશ જાણ થો જનનું કહ્યું છે. હાંજ મનુષ્યોનાં જન્મ તથા મરણનો સજવ હોવાથી એ મનુષ્ય લોક કહેવાય છે, તેથી વાહેર કપર કહેલાં છે જાતિના પક્ષીનું હોય છે, તેમાં સમુજવત્ પક્ષીયોની પાંચ વેસતી વચ્ચે સંકોચને પામે છે, અને વિતતપક્ષીયોની પાંચ સદા સર્વદા વિસ્તારેલી જ હોય છે એ સર્વ સ્વેચર જીવો જાણવા ॥ ૩૨ ॥ હવે કપર ત્રણ પ્રકારના જે તિર્યંચ જીવો કહ્યા તે એકેકના વલી એ એ એક વીજી રીતે કહે છે -

સઘે જલ ધલ સ્વયરા, સંમુચ્છિમા ગગ્ગ
યા હ્રદા હુંતિ ॥ કમ્માકમ્મગ જૂમિ,
અંતરદીવા મણુસ્સા ય ॥ ૩૩ ॥

અર્થ - એ કપર કહેલા (સઘે કેળ) સર્વ પ્રકારના

(जल थल खयरा के०) जलचर, स्थलचर, तथा खे-
 र जीवो ते एक (समुष्टिमा के०) समूर्तिम अने बीजा
 (गमय्या के०) गर्जज ए (छुहा के०) छिधा एटजे वे प्रका-
 रना (हुति के०) ठे. एम प्रत्येकना बन्ने प्रकार होवा
 थी ठ जेद थया तेमा जे जीवो माता पितावी अणे
 ह्या बिना उत्पन्न थाय ते समूर्तिम कहेवाय ठे अने
 जे जीवो गर्जमा उत्पन्न थाय ते गर्जज कहेवाय ठे
 तिहां एकेंडिय, द्वीडिय, त्रीडिय तथा चतुरिडिय
 जीवो समूर्तिमज होय ठे ए तिर्यचनां सर्वे मनी
 डतालीश जेद थाय ठे ते थावी रीने - प्रथम सर्वे
 जीव धधा थावर कहेवाय ठे तेना बावीश जे
 चौदमी गायाना अर्थमा दर्जाव्या ठे अने ते
 जीवना बेंडी, तेंडी, चोंगिंडी अने पचेडी
 ठे तेमा बेंडी, तेंडी, तथा चोंगिंडी
 पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता गणना ठे जे
 क बावीश साये मेलयता अथवा
 हवे पचेडी तिर्यचना बौद्ध
 जलचर, थलचर, खेचर, सर्प, ए मूल पाच जेद समूर्तिम
 मली दश जेद

र्व
 य
 क
 त्र
 का
 ठे

ा हे
 तनी
 पूर्वो
 एविश
 ा एक
 हरिवर्ष
 गलीया
 ने वे प
 चर्ते ठे

थी उक्त
 निपध
 यानुं
 ममे

यांसा मली वीश जेद थया, तेने पूर्वोक्त अठवीश साथे मेलवता अडतालीश जेद तिर्यचना थाय. ए रीतें गाथाना पूर्वार्द्धमां पचेंडी तिर्यचनु वर्णन कस्यु

हवे गाथाना उत्तरार्द्धमां पचेंडी मनुष्यना जेद कहे ठे - (कम्माकम्मग जूमि के०) कर्म जूमिमां उत्पन्न थएला, अकर्मजूमिमां उत्पन्न थएला तथा (अंतर दीपा मणुस्ताय के०) अंतर दीपमां उत्पन्न थएला ए त्रण प्रकारना मनुष्य होय ठे तेमां रुपिवाणिज्या दिक कर्मप्रधान जूमि ते कर्मजूमि कहियें, ते जूमिने विपे जे मनुष्य उत्पन्न थाय ठे ते कर्मजूमिज कहेवा य ठे ते कर्मजूमिउं थडीदीपमा पंदर ठे अने जे मा रुपी वाणिज्यादि कर्म नथी एवी अकर्मजूमिउं त्रीश ठे, तथा अंतरदीप उत्पन्न ठे ते आ प्रमाणे - ए जयुदीपना मध्यजागे मेरु पर्वत ठे ते मेरुथा दक्षिणदिगे लवणसमुद्रने लगतो लवण समुद्रनी उत्तरदिगें भरत क्षेत्र ठे, ते कर्मजूमिज ठे तथा ते भरतक्षेत्रने उत्तरदिशिने ठेहेडे हिमवत पर्वत ठे ते पर्वत सूकी तेनी उत्तरदिशिमा हिमवत नामे युगलीयानु क्षेत्र ठे अने वली मेरुथकी उत्तरदिगें लवण समुद्रनें लगतुं स समुद्रनी दक्षिण दिगें ऐरवत क्षेत्र ठे ते कर्मजूमिज ठे.

ते ऐरवतनी दक्षिणदिशिने ठेहेहे शिखरी नाम
 त ठे, ते पर्यंत भूकीने तेनी दक्षिण दिशि एक हिमवत
 वत नामें युगलीयानु क्षेत्र ठे एतने पूर्व हिमवत
 हिमवत अने बीजो हिरण्यवत ए वे हिमवत
 ठे एने विषे युगलीया मनुष्य रहे नें क्षेत्र
 लें एक गाछ देहमान अने एक रत्नमय
 तिहा सदा काले बीजो आरों तं ठे.

तथा वली ते पूर्वोक्त हिमवतनाम
 त्रयी उत्तर दिशि एक महाहिमवत
 उत्तरदिशि हरिवर्ष नामें युगलीयानु क्षेत्र
 क हिरण्यवत नामें युगलीयानु क्षेत्र
 एक रूपी नामें पर्यंत ठे ते पर्यंत
 रम्यक नामें युगलीयानु क्षेत्र
 तथा बीजो रम्यक ए वे क्षेत्र
 वसे ठे तेनु सदा काले नें क्षेत्र
 ल्योपम आयु ठे निदां महाकाय

तथा वली हरिवर्ष नामें क्षेत्र
 रदिशि मेरुनी तर्फ नामें क्षेत्र
 नामें पर्यंत ठे तेनी पायें क्षेत्र
 क्षेत्र ठे तथा युजी मेरुनी नामें क्षेत्र

युगलीयानु क्षेत्र ठे, तेनाथी दक्षिणदिशे नीजे वरणें ए
 क नीलवत नामे पर्वत ठे, ते पर्वतयकी दक्षिण दिशें
 मेरुनी पासें एक उत्तरकुरु नामें युगलियानु क्षेत्र ठे
 एटले एक देवकुरु अने बीजो उत्तरकुरु ए वे अकर्म
 नूमि क्षेत्र ठे तेने विपे युगलीयां मनुष्य रहे ठे तेनु
 सदाकाल त्रण गाठनु देहमान ठे अने त्रण पल्यो
 पमायु ठे तिहां सदाकाल पहेलो थारो वर्त्ते ठे

तथा निपथ अने नीलवत ए वे पर्वतो कह्या तेनी
 वचालें मेरु पर्वत ठे, ते मेरुनी चारे दिशि मांहेथी पूर्व
 दिशे पूर्व महाविदेहनी शोल विजय ठे अने पश्चिम
 दिशें पश्चिम महा विदेहनी शोल विजय ठे ए वेहु मली
 वत्रीश विजयनो एक महाविदेह नामे कर्मनूमिक्षेत्र ठे

ए रीते प्रथम जवुहीपने विपे एक हेमवत अने हि
 रण्यवत, बीजो हरिवर्ष ने रम्यक, बीजो देव कुरु ने उ
 त्तर कुरु, ए त्रण जोडले मली ठ क्षेत्र युगलीयां मनु
 ष्यनां ठे ते अकर्म नूमिज कह्ये, कारण के ए क्षेत्रोमा
 जे मनुष्य रहे ठे तेने प्रायें कर्म थोडा लागे ठे केम के
 असी मसीने कसी ए त्रण वस्तु कर्मबंधनु कारण ठे ते
 वस्तु ए क्षेत्रोमा नथी अने एक नरत, एक ऐरवत,
 तथा एक महाविदेह मली त्रण क्षेत्र कर्मनूमिज ठे

॥ रीतें बीजो घातकीखम छीप अने पुष्कराक्ष
 अर्ध ए ठोढ छीपमा प्रत्येकें प्रत्येकें एक पूर्वदिगियें
 अने बीजो पश्चिमदिगिये मली वे वे मेरु पर्वत ठं य
 ने ज्या एक मेरु होय तिहां एक जरत एक ऐरवत
 तथा एक महाविदेह, ए त्रण कर्मनूमिदेह होय अने
 पूर्वोक्त जव्वुछीपनी पेटें ठ युगलीयाना क्षेत्र होय. ने
 वारे वे जरत, वे ऐरवत, वे महाविदेह, ए त्र क्षेत्र क
 र्मनूमिनां अने वे हेमवत, वे हिरण्यवत वे हर्मवत,
 वे रम्यक, वे देवकुरु अने वे उत्तरकुरु, ए त्र क्षेत्र मन्त्रीवा
 र युगलीयाना क्षेत्र घातकीनाम बीजा छीपमा ठं अने
 तेढलाज बली पुष्कराक्ष नामा बीजा अर्ध छीपमां
 पण ठे केम के ए वेदु छीपमां ग्रन्थे वं वं मेरु ठे
 ए रीतें ए अढीछीपना क्षेत्रने एका करीय तेवारं

त्रीश क्षेत्र अकर्मनूमिना अने पत्र क्षेत्र कर्मनूमिना
 थाय, सरवाले पीस्तालीश क्षेत्र मनुष्यनां थया,

हवे बली ठप्पन्न जेठ बीना दग्वाढे ठे जव्वुछीप
 माहेला जरत क्षेत्रना उत्तरने ठे हेमवत नामा पर्व
 त ठे ते पूर्वदिगे अने पश्चिम दिगें लवण समुद्र पर्यंत
 लांघो ठे ते पर्वतनी पूर्व तथा पश्चिम एकेकी दिगें लव
 ण समुद्र मध्ये वे वे दाढाईनी कली ठे ते

ચાર દાઢાડં થઈ તેવીજ રીતે એરવત દેવને દક્ષિણને બે
 હેઠે શિશ્વરી નામે પર્વત છે, તે પણ પૂર્વ પશ્ચિમ હેમવંતની
 પરે લાંબો છે તેમાંથી પણ હેમવંતની રીતે બે દિશિયે મ
 લી ચાર દાઢાડં સમુદ્રમાં નિકલી છે એ બે પર્વતની આ
 ઠ દાઢાડં માહેલી એકેકી દાઢાને વિષે સાત સાત અત
 ર દ્વીપ છે, તેવારે આઠ દાઢાડંને ત્રિપે ઠપ્પન્ન અતર દ્વીપ
 થયા તેને વિષે પણ યુગલીયા રહે છે, તેને અતર દ્વીપના
 મનુષ્ય કહીયે, તે મનુષ્ય એકાંતરે આહાર લીયે છે ત
 થા તેમના શરીરની ઝંવાડ આવસો ધનુષ્યની છે, અ
 ને પલ્લોમના અસંખ્યાતમા નાગ જેટલું તેમનું આયુ
 છે એ પ્રમાણે મનુષ્યના પિસ્તાલીશ જેઠ પૂર્વે કહ્યા તે
 ની સાથે એ અંતર દ્વીપના ઠપ્પન્ન જેઠ મેલવતાં ૧૦૧
 જેઠ થાય તેને પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ બે પ્રકારે ગ
 ણીયે, તેવારે ૧૦૧ જેઠ થાય તથા વળી એહિજ ગ
 નંજ મનુષ્યના મજ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ પ્રમુખ ચૌદ સ્થાન
 કને ત્રિપે જે ઇપજે તેને સમૂર્ઘિમ મનુષ્ય કહીયે, તે સ
 મૂર્ઘિમ મનુષ્ય સર્વ અધુરી પર્યાપ્તિયેજ મરણ પામે છે.
 માટે એ અપર્યાપ્તાજ હોય તેથી એના ૧૦૧ જેઠ પૂર્વે
 ક ૧૦૧ ની સાથે મેલવતાં ૨૦૨ જેઠ મનુષ્યના થા
 ય એ રીતે મનુષ્ય પંચેન્દ્રીના જેઠ કહ્યા ॥ ૨૨ ॥

હવે ચાર નિકાયના દેવોના જેઠ કહે છે -
 દસહા જવણાહિવર્ષ, અઠવિદ્યા વાણ
 મંતરા હુંતિ ॥ જોડસિયા પંચવિદ્યા,
 હવિદ્યા વેમાણિયા દેવા ॥ ૭૪ ॥

અર્થ - જવનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિષ્ક તથા વેમા
 નિક, એ ચાર પ્રકારના જે દેવ છે, તેમાંના (દસહા જ
 વણાહિવર્ષ કે ૦) જવનાપતિ દેવોના વજ્ર જેઠ છે, તે
 થા - અસુરકુમાર, નાગકુમાર, મુગ્ધકુમાર, વિદ્યુત્કુ
 માર, અગ્નિકુમાર, દ્વીપકુમાર, વરુણિકુમાર, દિગ્વિકુ
 માર, વાયુકુમાર તથા સ્તનિતકુમાર, એ દસ જેઠ કહ્યું
 હવે એનું રહેવાનું સ્થાન કહે છે - રાજ્યના નામ પ્ર
 થમ નરકનું કલ જાદુપણે ૧૦૦૦૦૦ યોજનનું
 છે, તેમાં તેર પાયડા છે તે તેર પાયડાના કાજ આ
 તરા છે, તેમાંથી પહેલો અને ત્રીજો આંતરો મૂકીને
 ચાલીના વજ્ર આંતરો, ચારે બાજુ, તેમાંથી એકેક આં
 તરે એકેક જવનપતિ દેવોની નિકાય છે, તે દસો નિ
 કાયમાં પ્રત્યેક એક દરિયા અને એક વત્તરે મલી
 વે ૬૬ છે તેમાં દસ નિકાયના થીસ ૬૬ છે એ
 જવનપતિ દે

હવે વીજા વ્યંતર નિકાયના દેવો કહે છે. (અઠ વિહા વાણમતરાહુંતિકે) આઠ પ્રકારના વાણવ્યંતર દેવો છે, તેમાં વ્યંતર દેવોના આઠ જેદ છે, તે આ- પિશાચ, જૂત, ચદ્, રાક્ષસ, કિન્નર, કિંપુરુપ, મહોરગ, અને ગંધર્વ, તથા વીજા અણપત્ની, પણપત્ની, રૂપિવાદી, જૂતવાદી, કદિત, મહાકદિત, કોદમ, પતંગ, એ આઠ જેદ જે છે તે વાણવ્યંતર દેવોના જાણવા.

મેરુપર્વતના મૂળમાં સરસ્વી પૃથિવી છે -તિહાંથી માં ની નીચે જણ્યે તેવારે (૧૦૦૦૦૦) યોજન રજા પ્રજા પૃથિવીના તલીયા લગણ થાય, તેમાંથી એક હજાર યોજન કપર અને એક હજાર યોજન -નીચે મૂકીયે બાકી (૧૭૦૦૦૦) યોજનમાં પૂર્વોક્ત તેર પાથડા છે તેમાં દશ જવનપતિના દેવો રહે છે અને ઉપરલા એક હજાર યોજન મૂક્યા છે તેમાંથી વલી શો યોજન હેઠલ અને શો યોજન કપર મૂકી બાકી આઠશો યોજન રહ્યા તેમાં આઠ વ્યંતરની નિકાય છે, એ આઠ નિકાયમાં પણ દક્ષિણ અને ઉત્તરદિશિ મલી એકેકી નિકાયના વે વે ૬૬ છે, તેવારે શોલ ૬૬ વ્યંતર દેવોના છે તથા, વલી ઉપરલા જે એકશો યોજન મૂક્યા છે તેમાંથી વલી દશ યોજન કપર તથા દશ

योजन नीचे मूर्तियाँ बाकी एंडी योजन रहे तेमां आ
 व प्रकारना वाणव्यंतर देवो रहे वे एमां पण पूर्वोक्त
 रीते एकेकी निकायने विषे वे वे ५५ गणतां शोज ५
 ६ वाणव्यंतर देवोना वे. सर्व मली वे प्रकारना व्यं
 तर्देवोना बरीश ५५ वे तेनी मायें पूर्वोक्त चवनप
 तिदेवोना बीश ५५ मेलवीयें तेवारें वावन ५५ थाय.
 हवे त्रीनी ज्योतिषी देवोनी निकायना देवो कहें
 वे. (जोसिया पचविहा के०) ज्योतिष्क देवोना
 पाव जेव वे ते आ—चंद्र, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र तथा
 तारा, ते फरी वे प्रकारना वे—एक चर ने बीजा स्थिर
 तेमां जे मनुष्य क्षेत्रने विषं ज्योतिषी वे ते चर एटले अ
 स्थिर सदा काल फरता रहे वे, अने जे मनुष्य क्षेत्रणी
 बाहर वे ते स्थिर वे केम के तेमनां विमान फरतां न
 थी ज जिहां वे ते तिहांज स्थिर रह्यां वे, एना पांच
 जेवमांथी एक चंद्रमा अने बीजो सूर्य. ए वेने ५५ प
 दवी वे बीजाने ५५ पदवी नथी मेरुने मूर्ते संनृतजा
 एधीयकी सातवों नेवुं योजन उंचा जइयें तिहां ता
 रानां विमान वे, तिहांथी दश योजन सूर्यनु विमान
 वे, तिहां
 थी उंचां
 थी चार
 नक्षत्रनां

શોઝ યોજનમાં વલી જૂદા જૂદા ગ્રહનાં વિમાન છે
 એ રીતેં સર્વ મલી સાતરોં નેહુ યોજનથી ઠપરેં એક
 શો દશ યોજનમા જ્યોતિષી દેવ રહે છે.

હવે ચોથા વૈમાનિક દેવોની નિકાયના દેવો કહે
 છે (હુવિહા વૈમાણિયા દેવા કે) વૈમાનિક દેવો
 ના વે જેદ છે, તે કહે છે. એક તો જે શ્રીતીર્થકરાદિ
 કના પાંચ કલ્યાણકને વિષે આવે જાય છે એ એનો
 કલ્પ એટલે આચાર જાણવા માટે એને કલ્પોપપન્ન દે
 વો કહીયે તે દેવતા સૌધર્મ ઈશાનાદિ વાર દેવલોકના
 જેદેં કરી વાર પ્રકારેં છે તે વાર દેવલોકમાં વલી
 આવે દેવલોક પર્યંત તો પ્રત્યેકેં એકેકો ૬૬ છે એ
 ને નવમો તથા દશમો એ વે દેવલોકનો મલી એક ૬
 ૬ છે તથા અગિયારમો અને વારમો એ વે દેવલોક
 પણ એક ૬૬ છે એ રીતેં વાર દેવલોકના મલી દશ
 ૬૬ છે અને પૂર્વેં જવનપતિના વીશ તથા અતરના
 વત્રીશ અને જ્યોતિષીના વે મલી ચોપન ૬૬ કહ્યા
 તેની સાથે એ દગ ૬૬ મેલવીયેં તેવારેં સર્વમલી ચો
 ગઠ ૬૬ થાય એ સર્વ કલ્પોપપન્ન દેવતા કહેવાય
 હવે વીજા જે કલ્પ એટલે આવ્યા ગયાનો આચાર
 કરી રહિત છે તેને કલ્પાતીત દેવો કહીયેં, તેના

बजीं वे जेद ठे एक तो नव अवेयकना देवो अने
बीजा पांच अनुत्तर विमानना देवो जाणवा

हवे ए कल्पोपेन्न तथा कल्पातीत देवोना स्थानक
कहे ठे. त्रवद राजलोक ठे तेमां सात राज नीचे साते
नारकीयें करी पूर्यां ठे अने सात राज उंचा ठे ए चौ
दराज लोक पुरुषनें आकारे ठे, तेमां नाजिने स्थानके
मनुष्य लोक ठे अने मेरुने मूलें सन्नूतजा पृथिवी ठे
तिहां पी सातगें नेबु योजनथी मामीने नवगें योजन
पर्यंत उचा ज्योतिषी देवो रहे ठे, तेवार पठी एक राज
ने आशरे उंचा जइयें तिहां दक्षिणदिशे सौधर्म देवलोक
क अने उत्तर दिशे ईशान देवलोक, ए रीतें वे देवलोक
जोडा जोडे ठे तेवार पठी वली केटला एक उंचा ज
इयें तेवारें वली आजो सनत्कुमार दक्षिण दिशि ये अ
ने चोथो माहेइ उत्तर दिशें, ए रीतें वे देवलोक जोडा
जोडे ठे तेवार पठी वली पाचमो ब्रह्मदेवलोक, ठछो
जांतक, सातमो शुक्र, आठमो सहस्रार, ए चार देवलो
क अनुक्रमें एक एकनी ऊपर केटले केटले आंतरे एक
ला एकलाज ठे तेवार पठी वली केटला एक उचा जइ
ये तिहां नवमो आनत अने दशमो प्राणत ए वे देव
लोक दक्षिण अने उत्तरे जोडा जोडे ठे तेवार

वली पण केटला एक उंचा जइयें तेवारे अगीयार
 मो आरण्य अने बारमो अच्युत, एचे देवलोक दहि
 ण अने उत्तरदिशे जोडा जोडें ठे, तेवार पठी वली केट
 ला एक उंचा जइयें तेवारें चउद राजलोक रूप पुरुषना
 गलाने स्थानके नव अवेयक ठे तेवार पठी वली केटले
 क उचे पांच अनुत्तर विमान ठे, तेवार पठी चौदराज
 लोक रूप पुरुषना ललाटने ठेकाणे सिद्ध गिला ठे, ते
 स्फटिक रत्ननी परे निर्मल ठे, तिहा सिद्धना जीवो र
 ह्या ठे एम ए देवताने रहेवाना स्थानक कहां हवे इ
 हा वली त्रण प्रकारना किस्त्रिपिया देवो तथा नव प्र
 कारना लोकातिक देवो ठे तेने रहेवानां स्थानक ब
 तावे ठे, तिहां प्रथम किस्त्रिपिया देवोनां स्थान कहे
 ठे एक तो पहेला अने बीजा देवलोकनी नीचें त्रण
 पल्योपमना आयु वाला रह्या ठे अने बीजा वली त्री
 जा तथा चौथा देवलोकनी नीचे त्रण सागरोपमना
 आयुवाला रह्या ठे, तथा त्रीजा वली पांचमा अने ठठा
 देवलोकने नीचें तेर सागरोपमना आयु वाला रह्या
 ठे ए त्रणे प्रकारना किस्त्रिपिया देवो चमालप्राय जा
 णवा तथा वली पांचमा देवलोकने ठेहेडे उत्तर
 पूर्वनी अन्यतर कृष्णराजीमा नव प्रकारना

जीवोना एक (सरीर के०) शरीरोनु

एक के०) जघन्ययी तथा उल्कषयी

त्रीक्षु (निर्ई सकाधमि के०) एक

एण पामीने फरि त्यांज वत्पन्न था

स्थिति तेनुं प्रमाण, घोषुं (पाणा

स प्राणनु प्रमाण, पांचमुं (जोलि

शी उरु योनिमांहेती कया कया

रुनी योनियो होय तेनु प्रमाण, ते

) जे जे जीवोनुं जेटनुं वे. (तं न

गोनु नेटनु थमं कहीसुं ॥ २६ ॥

ना प्रमाणनो प्रकार केहे वे -

ख जागो, सरीर मेगि

॥ २७ ॥ जोयण सहस्स

पत्तेय रुक्काणं ॥ २८ ॥

अगिदियाण सरीर के०) सर्वे मूळ

एवमेव जीवोना शरी

को

वे
(
)
ग
प
प
प
नी
नु
क
न
री

हवे बीजा सिद्ध जीवोना जेद कहे ठे -
 सिद्धा पनरस जेया, तिष्ठ अति
 छाड सिद्ध जेएणं ॥ एए सखेवेणं,
 जीव विगप्पा समस्काया ॥ ७५ ॥

अर्थ.—(सिद्धा के०) सिद्धते सर्व कर्मोष्णी मुक्तये
 एजा जीवो, तेना (तिष्ठ अतिछाड के०) तीर्थकर तथा
 अतीर्थकरादि (सिद्धजेएण के०) सिद्धना जेवें करी
 (पनरस जेया के०) पंदर जेद थाय ठे ते पंदर जेद
 ना नाम नवतत्त्वना बालावबोधधकी जाणवा (एए
 सखेवेण के०) ए पूर्वोक्त सर्व सहेपे करीने (जीव
 विगप्पा के०) जीवना विकल्प एटले जेद ते (सम
 स्काया के०) रुडे प्रकारे कहा ठे ॥ ७५ ॥

हवे जे आगल कहेवा योग्य ठे ते मूल ग्रंथ
 कर्ता पोतेज गाथा बडे कहे ठे

एएसि जीवाणं, सरीरमाजु ठिई
 सकायंमि ॥ पाणा जोणिपमाण, जे
 सि जं अठि त जणिमो ॥ ७६ ॥

अर्थ.—(एएसि के०) ए पूर्वोक्त एकेंडियादिक

(जीवाणें के०) जीवोना एक (सररीर के०) शरीरोनु प्रमाण, बीजुं (थाक के०) जघन्यथी तथा उल्हृष्टथी आपुण्यनुं प्रमाण, त्रीजुं (विई सकायमि के०) एकें इयादिक जीवो भरण पामीने फरि त्यांज उत्पन्न था य, एवी जे स्वकायस्थिति तेनु प्रमाण, चोष्टु (पाणा के०) इंदियादिक दश प्राणनु प्रमाण, पाचमुं (जोणि प्रमाण के०) चोराशी लहू योनिमांहेली कया कया जीवोमां केटली केटली योनियो होय तेनु प्रमाण, ते (जेसिजंअहि के०) जे जे जीवोनु जेटलुं ठे. (तं न एमीनो के०) ते जीवोनु तेटलु अमे कहीशुं ॥ ५६ ॥

तिहां प्रथम शरीरना प्रमाणनो प्रकार कहे ठे -

अंगुल असख जागो, सररीर मेगि
दियाण सवेसि ॥ जोयण सदस्स
महियं, नवरं पत्तेय रुक्काण ॥ ५७ ॥

अर्थ - (सवेसि एगिंदियाण सररीर के०) मंवं स्रद्धा तथा वादर पृथ्वीकाय प्रमुख एक्केइय जीवांना शरीरोनुं प्रमाण (अंगुल असख जागो के०) थपूजना असख्यातमा जाग जेटलु होय ठे (नवरं के०) पण एटली विशेषता ठे जे (पत्तेय रुक्काण के०) प्रजे

ક વનસ્પતિના શરીરનું પ્રમાણ, (જોયણ સહસ્ત્ર મહિયં કે ૦) એક હજાર યોજનથી કાંઈક અધિક હોય છે તે સમુદ્રાદિકનેવિષે ઉત્સેધાયુલ પ્રમાણ હજાર યોજનના ઝમા પાણીમાં પદ્મનાલ હોય છે તથા આશ્રી દ્વીપથી વાહર એવી લતાઈ પણ હોય છે. આહિયય પિ સામાન્યપણે પૃથ્વીકાયાદિક એકેંડિયજીવોના શરીરોનું પ્રમાણ અંગુલનો અસરખ્યાતમો નાગમાત્ર કહ્યું છે તથાપિ સગ્રહિણ્યાદિકનેવિષે વિશેષે કરી જાણવામાં આવે છે, કે અંગુલના અસરખ્યાતમા નાગના પણ અસંખ્ય જેદ છે માટે તે પ્રમાણે અહીંથી પણ કહેવું ॥ ૨૪ ॥ એવી રીતે એકેંડિયના શરીરનું પ્રમાણ કહ્યું.

હવે ઈંડિયાદિક વિકલેંડિય જીવોના શરીરોનું પ્રમાણ કહે છે —

વારસ જોયણ તિન્ને, વ ગાઝઆ જો
યણ ચ અણુકમસો ॥ વેડિય તે ૬
ટિય, ચઝરિદિય દેહ મુચ્ચત્તં ॥ ૨૫ ॥

અર્થ — મનુષ્યદેહની વાહિર રહેલા (વેડિય કે ૦) શર્યાદિક વેડિયજીવના શરીરની ઝંચાઈ (વારસ જોયણ કે ૦) વાર યોજનની હોય છે અઢી દ્વીપની વાહે

र रहेला (तेइदिय के०) कर्णगुंगालादिक तेइय जी
 वोना शरीरनी उचाई (तिन्नेव गाउच्या के०) त्रण
 गाउनी होय ठे तथा अढी द्वीपनी बाहेर रहेला (च
 उरिंदिय के०) भ्रमरादिक चउरिंदिय जीवोना (वेहमु
 चर्त के०) शरीरनु उंचपणु (जोयणच के०) एक
 योजननुं होय ठे (अणुकमसो के०) गाथाना पदना
 अनुक्रमें एटले वे इइयने वार योजन वगेरे कहेवा
 ॥२०॥ ए विकर्षेइय जीवोना शरीरोनुं प्रमाण कखु

हवे नारकी आदिक पचेइयजीवोना शरीरोनु
 प्रमाण कहेतो थको प्रथम नारकी
 जीवोना शरीरनुं प्रमाण कहे ठे

धणुसय पच पमाणा, नेरइया स
 तमाइ पुढवी ए ॥ ततो अइधूणा,
 नेया रयणप्पहा जाव ॥ २१ ॥

अर्थ - (सत्तमाइ पुढवीए के०) तमस्तम प्रना
 नामनी सातमी आदि नरकपृथ्वीमां रहेनारा (नेर
 इया के०) नारकीउना शरीरोनु प्रमाण आवी रीतें
 ठे - (धणुसय पच पमाणा के०) सातमी पृथ्वीना
 नारकीउना शरीरोनु प्रमाण पाचगें धनुष्य जेटली

उंचाईनुं ठे एम अनुक्रमें (ततो अक्ष-क्षणा के०)
 तेथी अर्ध अर्ध संख्या कणी करी, एटले अढीगें
 धनुष्य जेटला प्रमाणनु शरीर ठी पृथ्वीना नार
 कीयोना होय ठे सवाशो धनुष्य उंचाईनुं प्रमाण पां
 चमी पृथ्वीना नारकीयोना शरीरोनुं होय ठे. साढा
 वासठ धनुष्य कचाईनु प्रमाण चौथी पृथ्वीना नारकी
 योना शरीरोनु होय ठे. सवा एकत्रीश धनुष्य कचाईनु
 प्रमाण त्रीजी पृथ्वीना नारकीयोना शरीरोनुं होय ठे
 साढा पदर धनुष्य अने वार अंगुज उंचाईनु प्रमाण
 बीजी पृथ्वीना नारकीयोना शरीरोनुं होय ठे. एम अ
 नुक्रमें (जापरयणप्पहा के०) यावत् रत्नप्रज्ञा ना
 मनी पहेली पृथ्वीना नारकीयोना शरीरोनुं प्रमाण
 पोणा आठ धनुष्य अने ठ अंगुलनु (नेया के०) जोण
 वु एटलुं स्वनायिक देहनुं प्रमाण होय ठे ते कसुं,
 पण एनुं वैक्रिय शरीरनु प्रमाण तो एथी बमण
 होय ठे ॥१९॥ एम नारकीयोना शरीरोनुं प्रमाण कसु

हमे तिर्यच पचेडिय जीवोना शरीरोनुं प्रमाण

अढी गाथायें करी कहे ठे -

जोयण सहस्स माणा, मन्ना

ये गप्रया हति ॥ धणुअ पुहुतं पस्किमु,
 नुयचारी गाउ अ पुहुतं ॥ ३० ॥ खयेरा
 धणुअ पुहुतं, नुयगा उरगा य जोयण
 ॥ गप्रया पदत मित्ता, समुहिमा
 ३१ ॥ उन्नेव गा
 ॥ प्रीयुरवेनम. गप्रया मुणैयवा ॥

ओर उदेमलजीठबाकुं निज अने समुहिम
 ओर उणारी बनुकु गुर जना शरीरुं प्रमाण आ
 पीसा बकी मोन प्रीकी हस्त जोयण भाषा के
 एह वाणा की धर रीरनु प्रमाण एक
 म लाभ केसी ओर वे होटा मत्स्यो सपुत्र
 के ही से तो मिलीयासे वर पस्किम
 जो ए जसी ओर वीन उ धणुअ
 भी तो पुगगुह्मीजीण नुय एपुत्र
 ज व ॥ ३० ॥ ३५ ॥

देव
 गेति
 चार्ह
 त्या
 ररि
 म के

રીતે —(સ્વયં જા ધનુષ્ય પુદ્ગલ કે) સ્વેચ્છા એ
 લે પદ્ધતિ, અને જા એલે જાપરિ સર્પનાં શરીરોનું
 પ્રમાણ ધનુષ્ય પદ્ધતિ એલે લે ધનુષ્ય માંનીને નવ ધ
 નુષ્ય સુધી હોય લે, તથા (ઝગાય જોયણ પુદ્ગલ કે)
 ઝગ એલે ઝગ પરિસર્પના શરીરનું પ્રમાણ યોજન પ
 દ્ધતિ એલે લે યોજનથી માંનીને નવ યોજન સુધી
 હોય લે, અને (ચતુષ્પદ ગાય પુદ્ગલ મિત્તા કે) ચ
 તુષ્પદ એલે ચાર પગવાળા જીવોના શરીરનું પ્રમાણ
 ગાયપદ્ધતિ એલે લે ગાયથી માંનીને નવ ગાય સુધી
 હોય લે, એવી રીતે (સમુદ્ધિમા જાણ્યા કે) સમુદ્ધિ
 મા તિર્થંચ જીવોના શરીરોનું પ્રમાણ કહ્યુ લે કેટલા
 ક પુસ્તકોમા “ જા ઝગાય જોયણ પુદ્ગલ ” એવો
 પાઠ લે, એ પ્રમાણે અર્થ કરતાં જાપરિ સર્પના શરીરનું
 પ્રમાણ યોજન પદ્ધતિ થાય લે તે સમીચીન નથી કેમ
 કે, પ્રજ્ઞાપના તથા સગ્રહિણ્યાદિ સૂત્રોથી વિરુદ્ધ લે
 ॥૩૧॥ અને (ચતુષ્પદ ગાય તથા ગાયપદ્ધતિ કે)
 ગર્જન ચતુષ્પદ જીવોના શરીરોનું પ્રમાણ ઉત્કૃષ્ટથી ત
 ગાય (મુણેયલા કે) મનાય લે એવા મોટા શરીરના
 હસ્તિ ધેવકુર્વાદિક યુગલીયાના ક્ષેત્રોમાં હોય લે

हवे पंचेंद्रिय मनुष्यना, शरीरनु प्रमाण
गाथाना उत्तरार्ध वडे कहे हे—

कोस तिगं च मणुस्सा, उक्को
स सरिीर माणेणं ॥ ३७ ॥

अर्थ—(मणुस्सा उक्कोस सरिीर माणेणं हे०)
लक्षणा मनुष्यना शरीरनु प्रमाण (कोसतिगं हे०)
अण कोशनु होय ते ते देवकुर्वादिक देवोनां शरीरा
लियां जाणवां ॥ ३५ ॥ ए मनुष्यनां देवमात्र कथां.
हवे देवोना स्वाभाविक शरीरोनुं प्रमाण कहे हे—

ईसाणत सुराणं, रयणीउ मत्त दुति
उच्चतं ॥ डग डग डग चउमेनि, द
णुत्तरे इक्किक् परिहाणी ॥ ३८ ॥

अर्थ—(ईसाणत सुराणं हे०) शीता वंगान देव
लोकना अंत सुधी जे सुवनपति, अंत तया व्योमि
ष्क देव ते तेउना शरीरोनी (अन्न हे०)
(सत्त रयणीउ दुति हे०) साह सायनी होय हे
र पठी “ डग डग डग चउमेनि, द
हाणी ” अन्नक्रमे एकेक कडाडनां

સનત્કુમાર અને માર્હેડ એ (હુગ કે૦) દ્વિત્વ, એટલે
 બન્ને દેવલોકમાંના દેવોના શરીરોનું કંચાર્ણનું પ્રમાણ
 ઠ હાથનું હોય છે. બ્રહ્મ અને જાંતિક એ (હુગ કે૦) વે
 દેવલોકમાં પાંચ હાથ હોય છે, શુક્ર અને સહસ્રાર એ
 (હુગ કે૦) વે દેવલોકમાં ચાર હાથ હોય છે, એ ત્રણ
 દ્વિત્વ કહી અને આનત, પ્રાણત, આરણ તથા અંચુત
 એ (ચત્ર કે૦) ચાર દેવલોકમાં ત્રણ હાથ હોય છે;
 (ગેવિજ્ઞ કે૦) નવ ગ્રેવેયકમાં વે હાથ હોય છે અને
 (અણુત્તરે કે૦) પાંચ અણુત્તરવાસી દેવલોકમાંના દેવો
 ના શરીરોનું પ્રમાણ એક હાથનું હોય છે એ રીતે (શ્વિ
 કપરિહાણી કે૦) એકેરુ હાથની હાણી કરતાં જુદું
 તેવારે પૂર્વોક્ત માન થાય એ સર્વ જીવોના શરીરોનું
 પ્રમાણ વત્સેધાંગુલની રીતે જાણવું ॥ ૩૩ ॥

હવે જીવોના આવશ્યક બીજું ધાર કહે છે -

વાવીસા પુઢવીએ, સત્તય આઝસ્સ તિ
 ત્તિ વાઝસ્સ ॥ વાસ સંહસ્સા દસ તરુ,
 ગણાણ તેજ તિરિત્તાઝ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ - (પુઢવીએ
 વોનુ આણુ - વરુટ્થી

કે૦) પૃથ્વીકાય જી
 હજાર વર્ષનું

(सत्तय आचस्त के०) अण्काय जीवोनु आयु सा
 त हजार वर्षेनु, (वाचस्त तिन्नि के०) वायुकाय
 जीवोनु आयु त्रण हजार वर्षेनु (तरुगणाण के०)
 प्रत्येक वनस्पति समूहनु आयुष्य, (दम सहस्ता
 वास के०) दश हजार वर्षेनु होय ठे अने (तेउ
 तिगित्तार के०) तेजस्काय जीवोनी उत्कृष्ट आयु स्थि
 ति त्रण अहोरात्रनी होय ठे अने ए वग जावोनु
 जयन्ययी अतर्मुहूर्त आयुष्य होय ठे ॥ ३४ ॥

हवे विगलेंडिय जीवोनु आयु कहे ठे
 वासाणि वारसाऊ, वि इदियाण ति
 इदियाणं तु ॥ अउणा पन्न दिणाइ,
 चउरिदीण तु ठम्मास ॥ ३५ ॥

अर्थ — (त्रिइदियाण वारसाऊ वासाणि के०)
 चैंडीय जीवोनु उत्कृष्टयी वार वर्षेनु आयुष्य होय ठे
 (त्रिइदियाणतु के०) त्रीडिय जीवोनु आयुष्य (अउ
 णा पन्न दिणाइ के०) ठगण पचास दिवसनु होय
 ठे अने- (चउरिदीणतु के०) चतुरिंडिय जीवोनु
 आयुष्य (ठम्मास के०) ठ महिनानु होय ठे. तेमज

ए सर्व जीवोनु जघन्यथी पूर्ववत् अतर्मुहूर्तनु आयुष्य
 होय ठे ॥ ३५ ॥ ए विरुल्लेडियनु आयुष्य कलु
 हवे पंचेडिय जीवोनुं उत्कृष्टथी आयु प्रमाण कहें ठे -
 सुर नेरड्याण ठिई, उक्कोसा सागराणि ति
 तीसं ॥ चउपय तिरिय मणुसा, तिन्नियप
 लिउवमा हुति ॥ ३६ ॥ जलयर उर नुयगा
 ण, परमान होइ पुव कोडिउ ॥ परकीण पुण
 नणिउ, असंख नागो अ पलियस्स ॥ ३७ ॥

अर्थ - (सुर नेरड्याण ठिई के०) देव अने नार
 कीयोना आयुष्यनी स्थिति, (उक्कोसा के०) उत्कृ
 ष्ठथी (तितीस सागराणि के०) तेज्रीश सागरोपमनी
 होय ठे एटलुं आयुष्य पांच अनुत्तर विमानोना ठे
 वोनु तथा सातमी नरकना जीवोनुं उत्कृष्टथी जाणी
 जेबु, अने (चउपय के०) चतुष्पद एटले चार पग
 वाला (तिरिय के०) तिर्थच जीवोनुं तथा (मणुस्सा
 के०) सर्व प्रकारना माणसोनु उत्कृष्टथी (तिन्नियप
 लिउवमा के०) त्रण पल्योपमनु आयुष्य (हुति के०)
 होय ठे एवा आयुष्यवाला जीवो देवकुर्वादिक क्षेत्रो
 मा होय ठे अहि पल्योपम तथा सागरोपमने रिपे

सूक्ष्मतायी अथवा विज्ञेयण विशिष्टनु ग्रहण कखा
यी देव तथा नास्कीयोनुं जघन्ययी आयुष्य दश हजा
र वर्षेनु होय ठे अने मनुष्य तथा तिर्यच जीयोनु ज
घन्ययी पूर्वनी पेटें अंतर्मुहूर्त्तनुं आयुष्य होय ठे॥३६॥

गर्जज अने समूर्धिम एवे प्रकारना (जलयर के०)
जलचर जीवो ठे (उर के०) उदरयी चालनारा जे
सर्पो ठे, (झुयगाण के०) झुजायी चालनारा जे नो
जिया प्रमुख जीवो ठे, तेउनु (परमाऊ के०) उत्त
ष्टयी आयुष्य (पुवकोडीउ के०) पूर्व कोडीनु (होइ
के०) होय ठे सिन्नेर लाख अने ठप्पन्न हजार कोटि
वर्षेनो एक पूर्व थाय ठे एवा एक कोटि पूर्वनु आयु
ष्य जाणवु (परकीण के०) पक्षीउनु (पुण के०)
तेवी रीतेंज (पजियस्स असखनागोअ के०) पव्योप
मना असख्यातमा नाग जेटलु आयुष्य (नणिउ के०)
कहेलु ठे ए गर्जज पक्षीयोनु आयुष्य जाणवु आ प्र
करणमा समूर्धिम स्थलचर तथा खेचरादि पचेंडियो
नुं उत्कृष्टयी आयु कखु नथी, पण बीजा ग्रथोमा कहे
लु ठे, ते आ प्रमाणे — 'समुद्धि पणिदि थलयर, खय
र उरग झुयय जिठ ठिइ, कमसो, वास सहस्सा चुल
सी, विसत्तरी चायाजा ॥ १ ॥ इति ॥ ३७ ॥

હવે સૂક્ષ્માદિ જીવોના આયુષ્યનુ પ્રમાણ કહે છે -
 સઘે સુદુમા સાદા, રણા ય સંમુલ્લિ
 મા મણુસ્સા ય ॥ ઝક્કોસ જહન્નેણ,
 અત્તમુદુત્ત ચિય જિયંતિ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ - (સઘે કેળ) પૃથ્વીકાય, અપ્પકાય, તેઝકા
 ય, વાયુકાય, તથા વનસ્પતિકાય, એ સર્વે (સુદુમા સા
 દારણા કેળ) સૂક્ષ્મ તથા વીજા સાધારણ એટલે
 વાદર નિગોદરૂપ જે અનતકાય જીવો છે તે અને
 (સમુલ્લિમા મણુસ્સાય કેળ) સમૂર્લ્લિમ મનુષ્યો જે
 એકશો ને એક દેત્રોનેવિપે ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભજ મનુ
 પ્યોનાજ મલ મૂત્ર, તથા વાતાદિકને વિપે ઉત્પન્ન થા
 ય છે, તે વધા (ઝક્કોસ કેળ) ઝત્કુપ્પથી (જહન્નેણ
 કેળ) જઘન્યથી (અત્ત મુદુત્ત ચિય કેળ) એક અત્ત
 મુદુત્ત માત્રજ (જિયંતિ કેળ) જીવે છે ॥ ૩૬ ॥

ઝપલા યે દારમા જે કહ્યુ, તે ગાથાવડે સૂચવે છે -

ઝંગાદણાઝ માણં, એવ સંઘેવઝં સ
 મરકાયં ॥ જે પુણ ઇત્થ વિસેસા, વિ
 સેસ સુત્તાઝ તે નેયા ॥ ૩૭ ॥

अर्थ - (उगाहणाउमाणं के०) जेनेपिपे जीवनी स्थिति होय ते जेमां जीव रहे तेने अवगाहना क हिंये, एवु जे प्रत्येक जीवन्तु शरीर तेना आधुप्यन्तु प्र माण (एव के०) एवी रीतें (सखेवउ के०) सहेपें करी (समरकायं के०) समाख्यात एटले कसु, परंतु (जे पुण इउ के०) अग्रे वली जे काई देवलोकादिक नेविपे प्रतरादि आश्रित (त्रिसेसा के०) विशेष अव गाहना तथा आधुना चेद ते. (ते विसेस सुत्ताउ के०) ते विशेष सूत्र जे संग्रहिणी तथा प्रज्ञापनादिक सूत्रों ते तेयकी (नेया के०) जाणी लेवा ॥ ३९ ॥ ए रीतें अवगाहना तथा आधु स्थिति मलि वे द्वार कहां हवे त्रीजु, स्वकायस्थिति द्वार कहे ते -

एगिदिया य सवे, असस्व जस्सप्पि
एणी सकायमि ॥ उववज्जंति चयति
अ, अणंतकाया अणताउ ॥ ४० ॥

अर्थ - (सर्वे एगिदियाय के०) पृथ्वीकाय, अप्
काय, तेजकाय, वायुकाय अने वनस्पतिकाय, ए जे
पांच स्थावर ^{प्राणी} वे ते सर्व (असख उस्तुप्पिणी
के०) अर्थात् प्राणी तथा असर्पिणी

(સકાયમિ કે૦) તેજ પોતાની કાયનેવિપે (ઝવઝઝતિ કે૦) ઉત્પન્ન થાય છે, અને (ચયંતિથ્ય કે૦) મરણને પામે છે અર્થાત્ તેજ કાયમા ઉત્પન્ન થઈને ફરી ત્યાંજ નાશને પામે છે, તથા (અણંતકાયા કે૦) અનંત કાય વનસ્પતિ જીવો જે છે તે (અણતાઠ કે૦) અનંત ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી સુધી યાવત્ સ્વકાયમાં ઉત્પન્ન થઈને તેજ કાયમાં નાશ પામે છે ॥૪૦॥

એવી રીતે એકેડિય જીવોની કાય સ્થિતિ કહી

હવે ધીંડિયાદિ વિકર્જેંડિયની કાયસ્થિતિ કહે છે -

સચ્ચિહ્ન સમા વિગલા, સત્તઠ જવા

પણિદિ તિરિ મણુયા ॥ ઝવઝઝતિ સ

કાણ, નારય ઢેવા અ નો ચેવ ॥૪૧॥

અર્થ - (વિગલા સચ્ચિહ્ન સમા કે૦) વેડિય તૈંડિય તથા ચઠરિડિય એ જે વિકર્જેંડિય જીવો છે, તે સંસ્થાતા વર્ષ સુધી (ઝવઝઝતિસકાણ કે૦) ઉપપદ્યતિ સ્વકાયે એટલે સ્વકાયને વિપે ઉત્પન્ન થાય છે અને ચેવે છે તથા (પળિદિ તિરિ મણુયા કે૦) પચેડિય તિર્યચ અને મનુષ્ય એ વે જાતિના જીવો તે તેવાજ જવ પળે કેડાવેહેં (સત્તઠજવા કે૦) સાત અથવા આઠ

नव करे ठे. सात नव तो उत्कृष्ट सरख्याता वर्ष सुधी
 मां थई शके ठे अने उत्कृष्ट असख्याता वर्ष सुधीमा
 आठ नव थई शके ठे एटले आठ नवमा पूर्वकोटी
 पृथक्त्व अने त्रण पल्योपम अविक्त काल जाणी ले
 वो अने जघन्यथी सर्वत्र कायस्थिति अतर्मुहूर्तनी
 जाणी लेवी तथा (नारय देवाश्च नोचय के०) ना
 रकी जीवो अने देवो मरण पामीने फरी तेज गति
 मां उत्पन्न अता नथो एटले नारकी मरीने फरी ना
 रकीमां न उपजे अने देवता मरी फरी देवतामा न
 उपजे अवश्य एक वे नव बीजी गतिमा करीने प
 ठी ते गतिमा उपजे, तेम वली देवता मरी नरकमां
 पण न जाय अने नारकी मरी देवतामा पण न जा
 य ए त्रीछु स्वकायस्थिति द्वार कसु ॥ ४१ ॥

हवे चोथुं प्राण द्वार कहे ठे -

दसहा जियाण पाणा, इदि उसासाउ जो
 ग बलरूवा ॥ एगिदिएसु चउरो, विगले
 सु ठ सत्त अछेव ॥ ४२ ॥ असन्नि सन्नि
 पधि, दिएसु नव दस कमेण बोधवा ॥ तेहिं
 सह विप्पउगो, जीवाण नए मरण ॥ ४३ ॥

अर्थ - (दसहा जियाण पाण के०) जीवोना दश प्रकारनां प्राण होय ठे ते कहे ठे (इंदि के०) इंदियो, (उसास के०) श्वासोद्वास, (आयु के०) आयु तथा (जोगवलरूवा के०) योगनां बलरूप जाणवां एटले स्पर्शनादि पांच इंदियो, ठठो उद्वास नि श्वास, सात मु आयु तथा मन, वचन, काय, ए त्रण योगना त्रण वज मली दश प्राण ठे तेमा (एगिदिएसु के०) एकेंदिय जीवोने स्पर्शनेदिय, श्वासोद्वास, आयु तथा कायवल, ए (चवरो के०) चार प्राण होय ठे अने (विगलेसु के०) विकलेदिय एटले द्वीदिय जीवो ने स्पर्शनेदिय, रसनेदिय, श्वासोद्वास, आयु, कायवल तथा वचनवल, ए (ठ के०) ठ प्राण होय ठे त्रीदिय जीवो ने स्पर्शनेदिय, रसनेदिय, घ्राणेदिय, श्वासोद्वास, आयु, कायवल तथा वचनवल, ए (सत्त के०) सात प्राण होय ठे चतुरिदिय जीवोने स्पर्शनेदिय, रसनेदिय, घ्राणेदिय, श्रोत्रेदिय, श्वासोद्वास, आयु, कायवल, तथा वचनवल, ए (अठेव के०) आठ प्राण होय ठे ॥४१॥

(अमन्नि सन्नि पचिदिएसु के०) असङ्की पचेदिय तथा सङ्की पचेदिय जीवोने (नव दस के०) नव अने दश (कमेण के०) क्रमे करी (बोधवा के०)

જાણવા એટલે અસહી પચેડિય જીવોને એક મનો
 વજ હતું નથી વાકીનાં નવે પ્રાણો હોય છે અને
 સહી પચેડિય જીવોને ઘણે પ્રાણો હોય છે એ પ્રાણ
 જેને જેટલાં કહ્યાં છે તે જીવને (તેંહિં સહવિષ્ણ
 ગો કે ૦) તે પ્રાણોનો જે વિયોગ થાય છે તે (જીરા
 ણં મરણ નસુએ કે ૦) જીવને મરણ કહેવાય છે વ
 લી જિહાં ઉપજે, તિહા એક આયુ તો પૂર્વજા નરુ
 વાધેનુ હોય વાકી વીજાં સર્વ નવા પ્રાણ અને નરી
 પર્યાસિ ઉપજતી વેજાયેં વાગે ડહા વેવ, નારકી, ગ
 નૈજ તિર્યચ તથા મનુષ્ય એજીગો સહી પચેડિય કહે
 વાય છે અને સમૃદ્ધિમ તિર્યગ્ તથા સમૃદ્ધિમ મનુષ્ય
 અસહી પચેડિય કહેવાય છે તેડમાં સમૃદ્ધિમ મનુ
 ષ્યો તો નાપારૂપ વાગ્યલાવિકેં કરી રહિત હોવાથી
 તેડ સાત તથા આઠ પ્રાણગણા કહ્યા છે ॥ ૪૩ ॥

અહીં એવી આશા ઉત્પન્ન થાય છે કે, જીવને
 પ્રાણ વિયોગરૂપ જે મરણ કહ્યું તે કેટલા કાલ સુધી
 ધૂયા કરે છે ? એહના નિરાસાર્ય ઉત્તર કહે છે -

एवं अणोरपारे, संसारे मायरंमि
 नीममि ॥ पत्तो अणत खुत्तो, जी
 वेदि अपत्त धम्मेहि ॥ ४४ ॥

अर्थ -(अपत्त धम्मेहि के०) जेउने धर्मनी प्रा
 ति थई नथी एवा (जीवेहि के०) जीवोने (एव के०)
 पूर्वे कही आव्या तेम आ (अणोरपारे के०) पारा
 वार रहित एटले जेनी आदि पण नथी थने अत प
 ण नथी एवो (जीममि के०) महा जयकर (ससारें
 सायरमि के०) ससार रूप समुझने विपे (अणत खु
 त्तो के०) अनतवार प्राणवियोगरूप मरण (पत्तो
 के०) प्राप्त थाय ठे ॥४४॥ ए चोथुं प्राण द्वार कष्ट

एटले जे जीव धर्म नथी पाम्या ते जी वएकेकी
 योनिने विपे अनती अनंती वार मरण जीवन प्रत्ये
 करे ठे योनि एटले जे स्थानमां घणा जीवोनी एक
 वर्ण, एकगध, एक रस, एक स्पर्श, एटला वानां स
 रखां बरोबर होय, ते सर्व जीवनी एक योनि कही
 यें ते योनियो केटली ठे ते सर्व जातिना जीवोनी
 जूदी जूदी सख्याये आगली गाथाये कहे ठे

हवे पांचमुं योनि द्वार कहे ठे:-

तह चउरासी लखा, सखा जोणीण हो
 इ जीवाणं ॥ पुढवाईण चउएहं, पत्तेय
 सत्तसत्तेव ॥ ४५ ॥ दस पत्तेय तरूणं,

चउदस लस्का हवति इयरेसु ॥ विगलि
 दिएसु दो दो, चउरो पंचिदि तिरियाण
 ॥ ४६ ॥ चउरो चउरो नारय, सुरेसु मणु
 आण चउदस हवति ॥ सपिमिया य
 सवे, चुलसी लस्काउ जोणीणं ॥ ४७ ॥

अर्थ - (तह के०) तथा (जीवाणं के०) जीवो
 नी (जोणीण के०) योनिनी (सखा के०) सख्या
 (चउरासी लस्का के०) चोराशी लहू (होइ के०)
 ठे जीवोनु जे उत्पत्तिस्थानक ते योनि कहेयाय ठे
 तेउमां (पुढवाईण चउएह के०) पृथ्व्यादिक चार
 एटले पृथ्वीकाय, अप्रकाय, तेउकाय तथा वायुका
 य, ए चार प्रकारना जीवोनी (पत्तेय के०) प्रत्येक
 नी (सत्तसत्तेय के०) सात सात लाख योनियो
 जाणवी एम चारेनी सर्व मली अछावीश लहू यो
 निउं थई ॥ ४५ ॥ (पत्तेय तरुण के०) प्रत्येक व
 नस्पतिकाय जीवोनी (दस के०) दस लहू योनि
 यो ठे (इयरेसु के०) इतरेषु एटले एथी इतर जे सा
 धारण वनस्पतिकाय जीवो ठे तेनी (चउदस लस्का
 के०) चउद लहू योनियो (हवति के०) ठे (विगलेदि

એસુ દો દો કે૦) વિકલ્લેન્ડિય એટલે વેંડિય જીવોની
 વે લાખ, તેંડિય જીવોની વે લાખ, તથા ચતુરિંડિય
 જીવોની પણ વે લાખ યોનિયો જાણવી, અને (પચિ
 દિ તિરિયાણ કે૦) પંચેંડિય તિર્યક્ જીવોની (ચવ
 રો કે૦) ચાર લક્ષ યોનિયો છે ॥ ૪૬ ॥ (ચતુરોના
 રય કે૦) નારકી જીવોની ચાર લક્ષ યોનિયો છે, (સુ
 રેસુ ચવરો કે૦) દેવોની પણ ચાર લક્ષ યોનિયો છે
 (મણુઆણ કે૦) મનુષ્ય પ્રાણીયોની (ચત્તરસ હ
 વતિ કે૦) ચૌદ લાખ યોનિયો છે એવી રીતે (સ
 પિન્નિયાય કે૦) ઘઘીને એકલી કરતાં શરવાલે (સ
 દ્વે કે૦) સર્વ (જુલસી કે૦) ચોરાશી (લક્ષાચ કે૦)
 લાખ (જોણીણ કે૦) યોનિયો થાય છે ॥ ૪૭ ॥

એવી રીતે સસારી જીવો વિષયિક શરીરનુ માન,
 આઠવાની સ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, પ્રાણ અને યોનિ એ
 પાંચ દ્વાર કહ્યાં હવે સિદ્ધ જીવો વિષયક કહે છે -

સિદ્ધાણ નત્તિ દેહો, ન આહુ કમ્મં

ન પાણ જોણીન ॥ સાહ અણતા તેસિ,

તિર્હ જિણંદાઽઽગમે જણિયા ॥ ૪૮ ॥

અર્થ - (સિદ્ધાણ દેહો નત્તિ કે૦) સિદ્ધ પરમા

त्माने शरीर नथी, माटे (न आउ कम्म के०)
 आयु अने कर्म पण नथी अने ज्यां आयु न होय
 त्या (पाण जोणीउं न के०) प्राण अने योनि प
 ण नथी ए सर्वनो अज्ञाव होवाथी कायस्थित्यादि
 कनो पण अज्ञाव दर्शाव्यो एम सर्व कर्मोपाणि त्रिमु
 क्त अने जेउ लोकना अग्रजागनेविपे स्थित ठे (ते
 सि के०) ते सिद्ध जीवोनी (साइयणता विई के०)
 सादि अनतस्थिति, ते (जिणदाऽऽगमे के०) जिनें
 इ प्रणित सिद्धातोनेविपे (जणिया के०) कही ठे
 एटले जे दिवसें अहीथी सिद्धमा गमन थाय ते दि
 वसें सिद्धने सादिपणु कछु ठे, अने फरी त्यांथी च
 वननो अज्ञाव होवाथी अनतपणु ठे ॥ ४७ ॥

हवे फरि ससारी जीवविपे कहे ठे -

काले अणाइ निहणे, जोणी गहुणमि
 नीसणे इउ ॥ जमिया जमिहति चिर,
 जीवा जिण वयण मलहता ॥ ४८ ॥

अथे - आदि एटले प्रारज, निधन एटले नाश ए
 वने शब्दो विजक्ति विनाना होवाथी तेउनु एक अन्व
 यित पद " आदि निधन " एम थाय ठे ए पदनो अ

थी वृत्तिकार आम करे ठे -जेनो प्रारज थने नाश दी
 ठामां आवतो नथी, तेने अनादि निधन कहिये ए (अ
 णाइ निहणे काले के०) अनादि अनंत कालनेविषे
 (जिण वयण मलहता जीवा के०) हितोपदेशरूप
 जिनवचनने जे जीवो पाम्या नथी, तेउ (जोणी के०)
 चोराशी लाख सख्यावाली जे योनि तेणे करी (गह
 णमि के०) महा गहन डु ख देनारो, (जीसणे के०)
 जयने देनारो (इछ के०) इहा वर्णव्यो एवो जे आ
 ससार तेने विषे (जमिया के०) अतीत कालनेवि
 नटकेजा ठे, थने फरि (जमिहति चिर के०) आगल
 आगामिक कालमां पण घणो भ्रमण करजे ॥ ४९ ॥

हवे ग्रंथकार पोताना नामनी सूचना करतो ।

ठतो धर्मोपदेश कहे ठे -

ता सपइ संपत्ते, मणुअत्ते डुछदे वि
 सम्मत्ते ॥ सिरि संति सूरि सिछे,
 करेह जो उळ्ळमं धम्मे ॥ ५० ॥

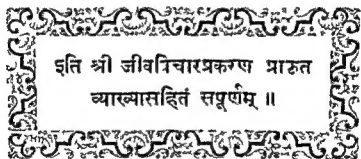
अर्थ - (ता के०) ते पूर्वोक्त कारण माटे (जो
 के०) हे जन्म जीवो, (सपइ के०) सांप्रत आ
 समयनेविषे दश दृष्टांते करी (डुछदे के०) दुर्जन

એવું જો યા (મણુચત્તેકે) મનુષ્ય પણ તે (સંપ
 ત્તે કે) પ્રાપ્ત થયું ઠતાં થને (વિસમ્મત્તે કે) તેમાં
 પણ હુર્જન જિનોક્ત તત્ત્વત્રયરુચિરૂપ મમ્યસ્ત્વ પ્રાપ્ત
 થયું ઠતાં (સિરિ સંતિ સૂરિ સિઠે કે) શ્રી એટલે
 જ્ઞાનાદી લક્ષ્મી, શાંતિ એટલે રાગાદિકનો ઉપશમ, એ
 એ કરી જો સૂરિ એટલે પૂજ્ય એવા શ્રી તીર્થંકર તથા
 ગણધર તેડ શિષ્ટે કરેલા ઉપદેશ રૂપ (ધમ્મે ઉક્કમ
 કરેહ કે) ધર્મને વિષે યત્ન કરો ॥ ૫૦ ॥ યા પ
 યમા કવિયે પોતાનું નામ સૂચવ્યું છે તે યાવી રી
 તેં - શ્રી શાંતિ સૂરિ ઉપદેશ કરે છે કે, શિષ્ટે એટલે ઉ
 ત્તમ પુરુષોએ આચરણ કરેલા ધર્મને વિષે યત્ન ક
 રો એવો અન્વય કરવો થયેલા શ્રી શાંતિ સૂરિએ ક
 રેલા 'જગવ ઘ્ચનાનુસારે' ધર્મોપદેશનો યત્ન કરો
 હવે યા ગ્રંથ સિદ્ધાંતમાંથી કહાડેલો છે, એમ કહે છે -

એસો જીવ વિચારો, સંસ્થેવ રુદ્ધિણ જા
 ણણા હેતુ ॥ સસિત્તો હરિત્ત, રુદ્ધા
 હ સુય સમુદ્ધાત ॥ ૫૧ ॥ ઇતિ ॥
 શ્રી-જીવવિચાર પ્રકરણ સમાપ્ત ॥

અર્થ - (એસો કે) એ જો (જીવવિચારો

जीव विचार कह्यो, ते (सखेव रुईण के०) सक्षेप
 रुचि एटले स्वल्प मतिवाला जीवोने (जाणणाहेव
 के०) जाणवाने अर्थ (रुद्धाउ के०) जेना विस्तारतुं
 ग्रहण थई शके नही एवा (सुयसमुद्दाउ के०) श्रुतस
 मुद्दथकी (सखित्तोउद्धरिउ के०) सक्षेपथी उद्धार
 करीने आ निबध कखो ठे एथी आ सर्व जे काइ कसु
 ते पोतानु मन कटिपत नथी कसु परतु सिद्धांतोमांया
 उद्धार करीने कसु ठे, एवी सूचना करी ॥ ५१ ॥

इति श्री जीवविचारप्रकरण प्राकृत
 व्याख्यासहितं सपूर्णम् ॥

